

**PRACOWNICZE PROGRAMY EMERYTALNE
W 2015 ROKU**

**URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
WARSZAWA, CZERWIEC 2016 R.
DLU/A/R/2015/001**

DEPARTAMENT LICENCJI UBEZPIECZENIOWYCH I EMERYTALNYCH

słowa kluczowe: PRACOWNICZE PROGRAMY EMERYTALNE, DODATKOWA FORMA OSZCZĘDZANIA NA EMERYTURĘ

SYNTEZA

Celem poniższego raportu jest prezentacja aktualnych danych dotyczących pracowniczych programów emerytalnych (PPE), będących jednym z elementów III filara systemu emerytalnego w Polsce. W opracowaniu przedstawiono podstawowe informacje charakteryzujące rynek pracowniczych programów emerytalnych według stanu na dzień 31.12.2015 r., jak również analizę porównawczą wybranych zagadnień przy uwzględnieniu danych za lata 1999-2015.

Wykorzystane w raporcie dane pozyskano od instytucji zarządzających środkami gromadzonymi w ramach programów (zakłady ubezpieczeń na życie, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, pracownicze towarzystwa emerytalne) oraz od pracodawców prowadzących PPE, którzy zgodnie z przepisami ustawy o PPE¹, zobowiązani są do przekazywania organowi nadzoru rocznej informacji dotyczącej realizacji prowadzonego programu. Zakres tych informacji i tryb ich przekazywania określa Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 maja 2004 r. w sprawie przekazywania przez pracodawcę organowi nadzoru rocznej informacji dotyczącej realizacji prowadzonego pracowniczego programu emerytalnego (Dz. U. Nr 123, poz. 1297).

- na koniec 2015 r. funkcjonowały **1.054** pracownicze programy emerytalne, w tym: 689 realizowanych w formie umowy z zakładem ubezpieczeń, 332 realizowane w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, 33 realizowane z pracowniczym funduszem emerytalnym;
- wartość aktywów zgromadzonych w pracowniczych programach emerytalnych na dzień 31.12.2015 r. wyniosła **10,6 mld zł** i wzrosła o 3,5% w stosunku do 2014 r.;
- według stanu na 31.12.2015 r. PPE objętych było **392,6 tys. osób**, co stanowiło (według dostępnych danych) 2,41%² ogółu liczby osób pracujących; liczba uczestników PPE wzrosła w ostatnim roku o 11,6 tys. osób, tj. o 3,0%;
- średnia wartość aktywów przypadających na statystycznego uczestnika PPE w dniu 31.12.2015 r. wyniosła **27,5 tys. zł**³ i wzrosła o 0,3 tys. zł (tj. o 1,2%) w porównaniu do stanu na 31.12.2014 r.;
- w 2015 r. pracodawcy prowadzący programy wpłacili do PPE **1.192,9 mln zł** tytułem składki podstawowej (wzrost o 20,2 mln zł, tj. o 1,7% w stosunku do 2014 r.), zaś uczestnicy z własnych środków przekazali **38,3 mln zł** (składka dodatkowa);
- średnia roczna składka podstawowa przypadająca na jednego uczestnika PPE wyniosła **3 660 zł** (spadek o 27 zł w stosunku do 2014 r.), zaś średnia roczna składka dodatkowa przypadająca na jednego uczestnika PPE – **1 204 zł** (wzrost o 90 zł w stosunku do 2014 r.);
- w 2015 r. z PPE dokonano wypłat na łączną kwotę **401,7 mln zł**, średnia wartość wypłaty wyniosła **36,4 tys. zł**;
- niespełna **9 tys.** uczestników w 2015 r. przekazało środki zgromadzone w PPE do innego PPE lub na IKE, zaś łączna wartość wypłat transferowych wyniosła **230,2 mln zł**.

Za najistotniejsze zjawiska, jakie miały miejsce na rynku PPE w 2015 r. uznać należy:

- dalsze zmiany różnicujące rozwój poszczególnych form, wpływające na dynamizowanie rozwoju programów zarządzanych przez fundusze inwestycyjne;
- utrzymujące się od 2012 roku obniżenie się nominalnej liczby funkcjonujących programów w stosunku rok do roku, nie poparte jednakże spadkiem liczby uczestników i wartości aktywów;
- dalsze spowolnienie tempa wzrostu podstawowych parametrów charakteryzujących rynek PPE w porównaniu z rokiem 2014 (wartość aktywów zgromadzonych w pracowniczych programach emerytalnych, wartość odprowadzonych do programów składek, liczba rejestrowanych programów).

1 Art. 23 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (Dz. U. Nr 116, poz. 1207 z późn. zm.).

2 Zgodnie z kwartalną informacją GUS o aktywności ekonomicznej ludności z dn. 23.02.2016 r. liczba osób pracujących na koniec IV kwartału 2015 r. wyniosła 16,276 mln osób.

3 Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków w PPE na koniec roku i średniej liczby uczestników z początku i końca roku.

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE.....	5
2.	STRUKTURA PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH W PODZIALE NA FORMY	7
3.	STRUKTURA PRACODAWCÓW WEDŁUG KRYTERIUM SIEDZIBY ORAZ FORMY PRAWNEJ	9
4.	UCZESTNICZY PPE.....	10
5.	SKŁADKI	12
6.	WYPŁATY I WYPŁATY TRANSFEROWE.....	15
7.	AKTYWA ZGROMADZONE W PPE.....	18
8.	PRZEPŁYW ŚRODKÓW NA RACHUNKACH UCZESTNIKÓW PPE W 2015 R.	19
9.	ZMIANY ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE W PPE.....	20
10.	PROGRAMY UTWORZONE W 2015 ROKU	24
11.	KONKLUZJE.....	29
	SPIS WYKRESÓW	31
	SPIS TABEL	31

1. WPROWADZENIE

Pracownicze programy emerytalne wraz z indywidualnymi kontami emerytalnymi oraz indywidualnymi kontami zabezpieczenia emerytalnego stanowią III filar zreformowanego systemu ubezpieczenia społecznego. Pracownicze programy emerytalne są dobrowolną formą grupowego oszczędzania na emeryturę, organizowaną przez pracodawcę przy współudziale pracowników. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 710) składkę podstawową finansuje pracodawca, natomiast pracownik może dobrowolnie dokonywać dodatkowych wpłat z własnych środków w ramach składki dodatkowej. Środki wnoszone do programu są odprowadzane i zarządzane przez instytucję finansową, która jest wybierana przez pracodawcę i pracowników w fazie organizowania programu.

Stosownie do przepisów ww. ustawy, pracownicze programy emerytalne mogą być prowadzone w jednej z czterech form:

- w formie pracowniczego funduszu emerytalnego,
- w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie pracowników z zakładem ubezpieczeń w formie grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- w formie zarządzania zagranicznego⁴.

Pracowniczy program emerytalny może być utworzony przez jednego pracodawcę jako program zakładowy lub też wspólnie z innymi pracodawcami, którzy zdecydowali się na jego realizację na jednakowych warunkach - jako program międzyzakładowy.

Do dnia 31.12.2015 r. organ nadzoru zarejestrował 1.465 PPE, z czego na koniec 2015 r. funkcjonowały 1.054 programy (pozostałych 411 PPE to programy wykreślone z rejestru). Liczba funkcjonujących PPE, pomimo, iż w ubiegłym roku *per saldo* uległa nieznacznemu obniżeniu (o 10 programów), kształtuje się korzystniej niż na przestrzeni ostatnich lat, kiedy realny spadek liczby funkcjonujących programów przekraczał liczbę 20 PPE.

W 2015 r. zarejestrowano 25 programów.

Szczegółowe omówienie przyczyn i skutków przeprowadzonych likwidacji pracowniczych programów emerytalnych zawarto w dalszej części niniejszego raportu. Zaznaczyć jednak należy, że w dalszym ciągu znaczna część dokonywanych wykreśleń ma charakter „techniczny” i nie wiąże się z definitywną utratą uczestników, czy przeniesieniem środków poza system PPE (9 programów) oraz dotyczy programów nieaktywnych, w których nie były odprowadzane składki (5 PPE⁵).

W 2015 r. z rejestru wykreślono 35 PPE.

Większość spośród pozostałych 21 wykreśleń powodowana była zawarciem przez pracodawcę i pracowników porozumienia o likwidacji PPE (11 PPE), przy czym liczba programów zlikwidowanych z tej przyczyny była niższa niż w 2014 roku, kiedy odnotowano 20 takich przypadków. Liczba wykreśleń spowodowanych likwidacją lub upadłością pracodawcy była wyższa niż w ubiegłych latach – w 2015 odnotowano łącznie 7 takich przypadków, podczas gdy w 2014 roku - 3, zaś w 2013 roku - 4. Pozostałe 3 wykreślenia dokonane zostały w związku z jednostronną decyzją pracodawcy o likwidacji programu.

W analizowanym okresie powstało 25 nowych programów. Pomimo, że liczba nowo rejestrowanych programów w ostatnich latach utrzymuje się na stosunkowo stałym poziomie: w 2010 r. – 29 rejestracji, w 2011 r. – 37, w 2012 i 2013 r. po 33 rejestracje, w 2014 r. – 29 wpisów, to liczba 25 nowo utworzonych PPE jest najniższą wielkością od początku funkcjonowania PPE. Z drugiej strony, miara ta nie pokazuje rzeczywistej liczby podmiotów włączonych do systemu PPE, bowiem nie uwidacznia faktu prowadzenia jednego programu przez kilku pracodawców (programy międzyzakładowe). Gdyby uwzględnić, że trzy założone w 2015 roku programy międzyzakładowe są realizowane odpowiednio przez 6, 13 i 3

W 2015 r. 44 pracodawców zaoferowało PPE swoim pracownikom.

⁴ Na dzień sporządzenia raportu Komisja Nadzoru Finansowego nie wydała żadnej decyzji o wpisie do rejestru PPE programu prowadzonego w formie zarządzania zagranicznego.

⁵ Dokładna liczba tego typu programów, ze względu na ograniczone dane jakimi dysponuje UKNF, jest trudna do określenia, jednakże przyjęto, iż programami nieaktywnymi są wszystkie programy wykreślane z rejestru ppe z przyczyn, o których mowa w art. 40 ust. 3 ustawy o ppe, art. 41a ust. 1 pkt 1) ustawy o ppe.

pracodawców, liczba pracodawców, którzy zaoferowali swoim pracownikom w 2015 roku program wyniosłaby 44 i byłby to jeden z najwyższych wyników w ostatnich latach. Jednocześnie żaden z programów wykreślonych z rejestru w 2015 roku nie miał charakteru międzyzakładowego.

W 2015 r. nie uległ znaczącej zmianie rozkład tworzonych PPE między poszczególne formy: w dalszym ciągu dominowały wpisy programów realizowanych przez fundusze inwestycyjne (17 programów), wobec 8 programów obsługiwanych przez zakłady ubezpieczeń. Żaden z pracodawców nie zdecydował się utworzyć programu w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

W 2015 r. 11,6 tys. osób zostało objętych zabezpieczeniem zapewnianym przez system pracowniczych programów emerytalnych. Wielkość tę należy odczytywać jako przyrost netto, co oznacza, że uwzględnieni w niej są zarówno uczestnicy nowych programów, jak i osoby, które w ostatnim roku przystąpiły do programów wcześniej utworzonych, ale także (jako zmniejszenia) uczestnicy, którzy dokonali wypłaty czy wypłaty transferowej poza system PPE (na IKE) oraz uczestnicy programów zlikwidowanych.

Wzrost liczby osób uczestniczących w programach w ubiegłym roku był dwukrotnie wyższy niż rok wcześniej, kiedy liczba nowych uczestników PPE zwiększyła się o 6 tys. osób i zbliżył się do dwucyfrowych wartości, jakie odnotowano w 2012 i 2013 roku (odpowiednio 13,4 tys. i 16,9 tys.). Pomimo, iż wskaźnik ten jest w znacznym stopniu uzależniony od wielkości zatrudnienia u pracodawców, którzy tworzą programy, a w 2015 roku do ich grona dołączyły spółki grupy IKEA, które niemal w całości odpowiadają za ten wzrost uczestnictwa, miara ta jest jednym z niewielu wskaźników, których wartość w ogólnym obrazie rynku PPE w 2015 roku należy ocenić stosunkowo pozytywnie.

Ogółem na koniec 2015 roku w pracowniczych programach emerytalnych uczestniczyło 392,6 tys. pracowników, przy czym roczny przyrost ich liczby wyniósł 3,0%.

Aktywa zgromadzone w pracowniczych programach emerytalnych w 2015 roku zwiększyły się o kwotę niespełna 0,4 mld zł i według stanu na 31.12.2015 r. wyniosły 10,6 mld zł (wzrost o 3,5% w stosunku rocznym). Przeciętna wartość środków zgromadzonych na rachunku statystycznego uczestnika PPE wyniosła w 2015 r. średnio 27,5 tys. zł i wzrosła w ostatnim roku o 0,3 tys. zł.

Pracodawcy prowadzący PPE w 2015 r. odprowadzili na konta swoich pracowników składki podstawowe w wysokości 1.192,9 mln zł. Jednakże, choć roczna wartość składek wniesionych na konta uczestników pracowniczych programów emerytalnych, podobnie jak rok wcześniej, przekroczyła 1 miliard złotych, to jej zwiększenie nastąpiło zaledwie o 20,2 mln zł, tj. 1,7%. Drugi rok z rzędu dość korzystnie kształtowały się natomiast wskaźniki odnoszące się do składek dodatkowych: po spadku nominalnych kwot przeznaczanych na te składki, jaki miał miejsce w 2013 roku, w 2014 roku odnotowano wzrost o kwotę blisko 4,4 mln zł (o 14%), zaś w 2015 roku o kolejne 1,9 mln zł (5,3%). Łączna wartość wpłat z tytułu dobrowolnych składek dodatkowych wyniosła w 2015 roku 38,3 mln zł.

W 2015 r. największej liczbie nowych PPE nadano formę umowy z funduszem inwestycyjnym

Na koniec 2015 r. w PPE zgromadzono ponad 10,6 mld zł.

Tabela 1. Wybrane dane dot. rynku PPE w latach 2006-2015

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba działających PPE (liczba wpisanych PPE pomniejszona o wykreślone PPE)	974	1 019	1 078	1 099	1 113	1 116	1 094	1 070	1 064	1 054
Liczba PPE zarejestrowanych w danym roku	96	62	77	49	29	37	33	33	29	25
Liczba PPE wykreślonych w danym roku	25	19	15	32	15	34	55	57	35	35
Liczba uczestników PPE (w tys.)	281,5	312,1	325,0	333,5	342,5	344,6	358,1	375,0	381,0	392,6
Wartość składek podstawowych odprowadzonych w danym roku (w mln zł)	670,4	724,2	806,0	864,4	948,3	1 041,8	1 079,5	1 122,4	1 172,7	1 192,9
Wartość składek dodatkowych	22,7	23,3	26,0	24,5	26,3	30,5	34,2	31,9	36,3	38,3

odprowadzonych w danym roku (w mln zł)										
Wartość zgromadzonych aktywów na koniec roku (w mln zł)	2 793,2	3 806,4	3 607,7	4 998,2	6 286,1	6 597,7	8 350,9	9 407,3	10 259,5	10 623,4
Średnia roczna składka podstawowa na uczestnika (w zł)	2 818	2 845	2 975	3 115	3 335	3 646	3 707	3 643	3 686	3 3660
Średnia roczna składka dodatkowa na uczestnika (w zł)	1 127	1 013	1 001	915	1 002	1 119	1 210	1 030	1 114	1 204
Średnia wartość rachunku PPE na koniec roku na uczestnika (w zł) ⁶	10 318	12 825	11 325	15 180	18 597	19 204	23 767	25 665	27 142	27 464

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE, obliczenia własne.

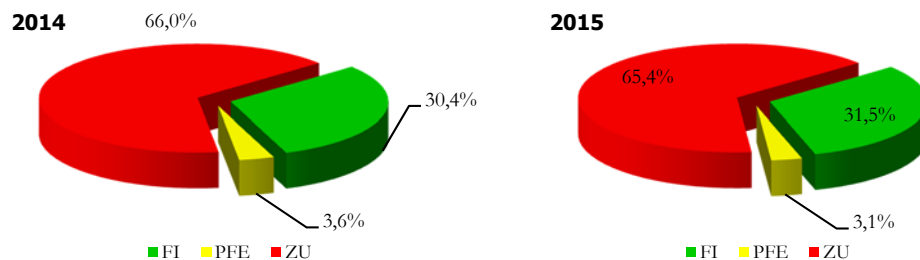
2. STRUKTURA PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH W PODZIALE NA FORMY

Na koniec 2015 r. funkcjonowały 1.054 programy, prowadzone przez 1.120 pracodawców⁷, w tym:

- 689 w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- 332 w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- 33 w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

Na koniec 2015 r. funkcjonowały 1.054 PPE prowadzone przez 1.120 pracodawców.

Wykres 1. Struktura PPE według liczby programów w poszczególnych formach

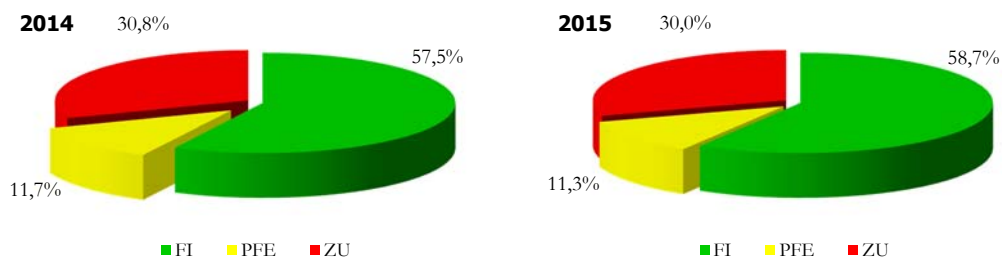
Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Najczęściej realizowaną formą PPE w 2015 r. były, podobnie jak w latach poprzednich, programy w formie ubezpieczeniowej. Stałą tendencją występującą w ostatnich latach jest jednakże coroczne obniżanie się nominalnej liczby programów realizowanych w tej formie, przy jednoczesnym systematycznym wzroście liczby programów w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, co przejawia się stopniową zmianą proporcji między tymi formami (w 2008 r. było to 74% do 23%, w 2015 r. – 65% do 31%). Począwszy od 2008 roku liczba programów prowadzonych przez zakłady ubezpieczeń spadła nominalnie o 114 (z 803 programów realizowanych w 2008 r. do 689 na koniec 2015 r.), przy jednoczesnym wzroście o 81 PPE programów obsługiwanych przez fundusze inwestycyjne. W 2015 r. dodatkowo obniżyła się liczba programów realizowanych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (z 38 do 33 PPE). Ma to związek ze zmianą formy programów prowadzonych przez podmioty z grupy kapitałowej Nestle i zainicjowaną likwidacją pracowniczego funduszu emerytalnego, który obsługiwał dotychczas te programy.

⁶ Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków w ramach PPE na koniec roku i średniej liczby uczestników z początku i końca roku.

⁷ Część pracodawców realizuje programy o charakterze międzyzakładowym.

Wykres 2. Struktura PPE według liczby uczestników w poszczególnych formach

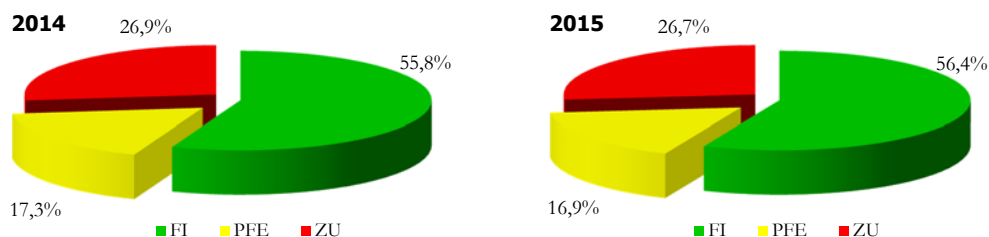

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Na koniec 2015 r. w pracowniczych programach emerytalnych uczestniczyło 392,6 tys. osób. Liczba uczestników PPE w 2015 r. wzrosła w porównaniu z 2014 r. o 11,6 tys. osób, tj. o 3,0%. Za wzrost ten niemal w całości odpowiada zwiększenie liczby uczestników programów prowadzonych przez fundusze inwestycyjne, do których dołączyło ponad 11,3 tys. uczestników. Zmiana liczby uczestników w pozostałych dwu formach była praktycznie niezauważalna i wynosiła dla programów realizowanych przez zakłady ubezpieczeń – wzrost o 0,5 tys. osób, dla programów w formie funduszu emerytalnego – spadek o 0,2 tys. osób. Systematyczne zwiększanie udziału w rynku programów w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, mierzone zarówno liczbą programów, jak i liczbą uczestników i wielkością aktywów kosztem dwu pozostałych form nie jest zjawiskiem nowym i trwa nieprzerwanie od kilku lat.

Na koniec 2015 r. w PPE uczestniczyło 392,6 tys. osób.

Wykres 3. Struktura PPE według wartości aktywów w poszczególnych formach

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE; obliczenia własne

Aktywa zgromadzone w pracowniczych programach emerytalnych według stanu na 31.12.2015 r. miały wartość 10.623,4 mln zł. W 2015 r. wartość środków zarządzanych przez instytucje finansowe w ramach PPE zwiększyła się zaledwie o 363,9 mln zł, tj. o 3,5%. Po zaobserwowanym w 2014 roku obniżeniu dynamiki przyrostu aktywów, w 2015 roku nastąpiło pogłębienie tej tendencji. Jednak o ile w 2014 roku stosunkowo niski przyrost aktywów (o 852,2 mln zł) był pochodną m.in. znaczącej kwoty zrealizowanych w 2014 roku zarówno wypłat, jak i wypłat transferowych na IKE, które spowodowały wycofanie środków z systemu PPE, o tyle w 2015 roku nie można w analogiczny sposób uzasadnić jeszcze niższego wzrostu tej wielkości, bowiem wypłaty transferowe są niższe 3-krotnie niż w 2014 roku, zaś wartość wypłat pozostała na zbliżonym poziomie. Stąd można wnioskować, że przyczyn powyższego należy przede wszystkim szukać w efektywności inwestycji dokonywanych przez zarządzających środkami.

Przyrost wartości aktywów PPE w 2015 r. wyniósł 3,5%.

Niskie tempo wzrostu aktywów w 2015 roku dotyczyło wszystkich form, w jakich realizowane są programy: w żadnej z form przyrost aktywów nie był wyższy niż 5%. Dlatego też udział poszczególnych form w rynku pozostał na poziomach notowanych na koniec 2014 roku.

3. STRUKTURA PRACODAWCÓW WEDŁUG KRYTERIUM SIEDZIBY ORAZ FORMY PRAWNEJ

Według stanu na 31.12.2015 r., najwięcej pracodawców prowadzących PPE działało na terenie województw: mazowieckiego i śląskiego (po 14-19%) oraz wielkopolskiego i pomorskiego (10-11%). Ze względu na niewielki udział nowotworzonych PPE w ogólnej liczbie zarejestrowanych programów, rozkład pracodawców pomiędzy poszczególne województwa utrzymuje się na podobnym poziomie jak w latach poprzednich.

Tabela 2: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na województwa (stan na dzień 31.12.2015 r.)

Województwo	Udział działających pracodawców w rynku PPE
dolnośląskie	6,79%
kujawsko-pomorskie	4,38%
lubelskie	2,32%
lubuskie	1,25%
łódzkie	6,97%
małopolskie	7,05%
mazowieckie	19,64%
opolskie	3,30%
podkarpackie	3,75%
podlaskie	2,23%
pomorskie	9,55%
śląskie	14,64%
świętokrzyskie	1,70%
warmińsko-mazurskie	2,32%
wielkopolskie	10,89%
zachodniopomorskie	3,22%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Podobnie jak w ubiegłych latach, co drugi pracodawca prowadzący PPE na koniec 2015 r. był zorganizowany w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, natomiast co czwarty jako spółka akcyjna. Wśród pozostałych form organizacyjno-prawnych pracodawców najliczniej reprezentowane są spółdzielnie oraz działalność gospodarcza wykonywana osobiście przez osobę fizyczną (odpowiednio 11,0% i 4,4%).

Tabela 3: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na formę prawną (stan na dzień 31.12.2015 r.)

Forma prawna pracodawcy	Udział działających pracodawców w rynku PPE
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	50,09%
Spółka akcyjna	25,54%
Spółdzielnia	11,00%
Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	4,37%
Spółka jawna	3,21%
Jednostka badawczo-rozwojowa	0,90%
Państwowa jednostka organizacyjna posiadająca osobowość prawną	0,35%
Spółka cywilna	0,71%
Oddział przedsiębiorców zagranicznych, przedsiębiorstwo zagraniczne	0,80%
Szkoła wyższa	0,53%
Fundacja	0,44%
Stowarzyszenie	0,36%
Samorząd gospodarczy i zawodowy	0,18%
Inne	1,52%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

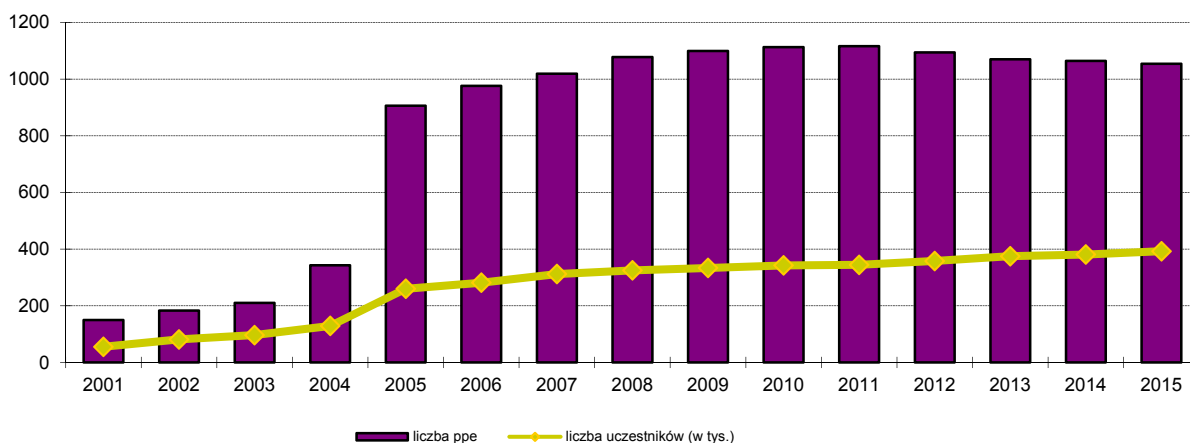
4. UCZESTNICZY PPE

Liczba uczestników pracowniczych programów emerytalnych na koniec 2015 r. wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 11,6 tys. osób i wyniosła 392,6 tys. uczestników.

Poniższy wykres prezentuje podstawowe dane liczbowe dotyczące PPE: liczbę programów oraz liczbę uczestników w latach 2001-2015.

W 2015 r. liczba uczestników wzrosła o 11,6 tys. osób.

Wykres 4: Rozwój PPE – liczba programów oraz liczba uczestników PPE w latach 2001-2015

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

W roku 2015, podobnie jak w ostatnich latach, odnotowano jednoczesny spadek nominalnej liczby funkcjonujących programów (o 10) oraz wzrost ogólnej liczby uczestników pracowniczych programów emerytalnych (o 11,6 tys. osób). Dynamika tego zjawiska była nieco wyższa niż rok wcześniej: ubyło nieznacznie więcej programów (odpowiednio: 6 i 10), ale także przyrost liczby uczestników był wyższy niż w 2014 roku (odpowiednio: 6,0 tys. i 11,6 tys.). Na tym przykładzie widać wyraźnie, jak niejednoznaczną miarą rozwoju rynku jest liczba programów: spadek liczby programów netto i ewentualna zmiana liczby uczestników programów nie są wielkościami skorelowanymi ze sobą.

Rok 2015 nie przyniósł istotnych zmian w liczbie programów.

Na koniec 2015 r. 84% osób objętych dobrowolnym zabezpieczeniem emerytalnym w ramach PPE stanowili uczestnicy czynni, czyli osoby, na rzecz których w ostatnim kwartale pracodawca odprowadził składki podstawowe. Pozostałe 16% stanowili uczestnicy bierni, tzn. osoby na rzecz których nie były odprowadzane składki. Są to np. osoby, które dobrowolnie wystąpiły z programu, bądź zmieniły pracodawcę i pozostawiły środki w programie prowadzonym przez dotychczasowego pracodawcę. W kategorii tej uwzględniani są także inni uczestnicy, za których w ostatnim kwartale roku nie były odprowadzane składki (jak uczestnicy programów, w których czasowo zawieszono odprowadzanie składek, uczestnicy programów uruchamianych na przełomie roku etc.), którzy nie mieszczą się w zakresie pojęciowym uczestnika biernego, jednakże są ujmowani w tej pozycji w sprawozdaniach przekazywanych UKNF przez instytucje finansowe.

W 2015 r. nastąpił jednoczesny wzrost liczby uczestników czynnych i liczby uczestników biernych.

Tabela 4: Liczba uczestników czynnych i biernych w PPE (w tys.)

Forma PPE	Liczba uczestników czynnych		Liczba uczestników biernych	
	2014	2015	2014	2015
FI	201,5	210,0	17,6	20,5
PFE	24,3	23,6	20,4	20,9
ZU	96,4	96,1	20,7	21,5
Ogółem PPE	322,2	329,7	58,7	62,9

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

W 2015 roku nastąpił jednoczesny wzrost zarówno liczby uczestników czynnych, jak i biernych. W ujęciu nominalnym, silniejszy wzrost dotyczył uczestników, za których są odprowadzane składki – przybyło ich blisko 7,5 tys. Za zwiększenie tej wielkości w zdecydowanej większości odpowiadają nowo tworzone programy, do których przyjmowani są pracownicy podmiotów,

które je założyły. Wniosek ten można wysnuć, analizując rozkład tej wartości między poszczególne formy: zwiększenie liczby uczestników czynnych (o 8,5 tys.) odnotowano w programach w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, które dominowały w ogólnej liczbie programów zarejestrowanych w 2015 r. W pozostałych dwóch formach zanotowano nieznaczne spadki liczby uczestników czynnych.

Podobnie jak w przypadku uczestników czynnych, największe zmiany liczby uczestników biernych dotyczyły programów obsługiwanych przez fundusze inwestycyjne, gdzie liczba ta wzrosła o niemal 3 tys. W tej formie napływ uczestników z nowo rejestrowanych programów był jednak na tyle istotny, iż *per saldo* wzrosła liczba osób, które aktywnie uczestniczą w programach. Odmienna sytuacja wystąpiła w pozostałych formach, w których obniżeniu liczby uczestników czynnych towarzyszył wzrost liczby uczestników biernych.

Wskaźnik uczestnictwa w pracowniczych programach emerytalnych, wyznaczony jako stosunek liczby uczestników, na rzecz których wnoszone są składki do programów oraz liczby osób zatrudnionych u pracodawców prowadzących PPE, na koniec 2015 r. wyniósł 70,3% i obniżył się o 4,9 pkt. proc. w stosunku do wskaźnika z końca 2014 r.

Spadek odsetka osób uczestniczących w programie u danego pracodawcy o blisko 5 punktów procentowych może wydawać się niepokojący, jednak znaczący spadek wskaźnika uczestnictwa dotyczy tylko jednej z form (programów w formie ubezpieczeniowej, w których spadek ten wyniósł blisko 16 pkt. proc.). W pozostałych formach albo nastąpił wzrost tego wskaźnika (programy realizowane przez pracownicze fundusze emerytalne (o 6 pkt. proc.) albo pozostał on na poziomie z końca 2014 roku (programy z funduszem inwestycyjnym).

Przyczyny spadku wartości omawianego wskaźnika w PPE realizowanych przez zakłady ubezpieczeń (spadek o 16 pkt. proc.) nie są jednoznaczne, aczkolwiek z danych będących w posiadaniu organu nadzoru wynika, że liczba uczestników czynnych w tego rodzaju programach jedynie nieznacznie obniżyła się w porównaniu z końcem 2014 roku, natomiast wzrosła liczba pracowników zatrudnionych u pracodawców realizujących te programy, co spowodowało, że wskaźnik uczestnictwa obniżył się.

W 2015 roku, podobnie jak we wcześniejszych latach, prawie co 10-ty uczestnik PPE, oprócz składki finansowanej przez pracodawcę, wnosił do programu z własnych środków kwoty tytułem składki dodatkowej. Odsetek osób odprowadzających dodatkowe kwoty do programu pozostał na poziomie z końca 2014 roku – uczestników odprowadzających składki dodatkowe (w wartościach bezwzględnych) było o 0,4 tys. osób więcej niż w 2014 roku. Jednocześnie suma odprowadzonych w ciągu roku składek dodatkowych wzrosła (w ujęciu wartościowym o blisko 2 mln zł w porównaniu z wielkością z 2014 r., tj. o 5%) i wyniosła niespełna 38,3 mln zł, przy 36,3 mln zł w 2014 r. Te dwa czynniki przełożyły się ogółem na wzrost średniej składki dodatkowej wyznaczonej tylko w odniesieniu do osób wnoszących te składki, która wzrosła z poziomu 1.114 zł do 1.204 zł.

W analizowanym okresie nadal dominowały programy, w których uczestniczyło mniej niż 50 osób. Podobnie jak w 2014 roku, co drugi pracowniczy program emerytalny liczył do 50 uczestników. Zmiany udziału poszczególnych grup programów w ogólnej liczbie PPE na przestrzeni ostatniego roku nie przekraczały 1,5 pkt. proc. w stosunku do 2014 r.

**Tabela 5: Struktura rynku PPE według wielkości programów
(stan na dzień 31.12.2015 r.)**

Liczba uczestników programu	Udział w rynku według wielkości PPE
do 50	49,86%
51-100	12,88%
101-200	13,99%
201-300	5,75%
301-400	4,17%
401-500	2,32%
501-1000	4,73%
1001-1500	2,13%

1501-2000	1,02%
powyżej 2000	3,15%
Ogółem PPE	100,0%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

5. SKŁADKI

Zgodnie z ustawą o pracowniczych programach emerytalnych, wysokość składki podstawowej jest ustalana w umowie zakładowej i może być ona określona procentowo od wynagrodzenia uczestnika, albo też w jednakowej kwocie dla wszystkich uczestników programu albo procentowo od wynagrodzenia z określeniem maksymalnej kwotowej wysokości składki.

Na 1.054 programy funkcjonujące na koniec 2015 r., w przypadku 764 programów wysokość finansowanej przez pracodawcę składki została określona jako procent od wynagrodzenia uczestnika programu, w tym w 124 przypadkach składka miała dodatkowo kwotowy limit. W pozostałych programach wysokość składki podstawowej została określona kwotowo i mieściła się w przedziale od 40 do 315 zł w PPE prowadzonych w formie umowy z funduszem inwestycyjnym oraz od 1 do 400 zł w programach w formie umowy z zakładem ubezpieczeń. W przypadku PPE prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego we wszystkich programach wysokość składki podstawowej została określona procentowo.

Tabela 6: Wysokość składki podstawowej określona w umowie zakładowej

Wysokość składki podstawowej z umowy emerytalnej	Liczba PPE		Udział w rynku	
	2014	2015	2014	2015
poniżej 1%	1	1	0,1%	0,1%
1%-1,99%	37	41	3,5%	3,9%
2%-2,99%	66	67	6,2%	6,3%
3%-3,99%	81	86	7,6%	8,2%
4%-4,99%	73	74	6,9%	7,0%
5%-5,99%	101	95	9,5%	9,0%
6%-6,99%	45	43	4,2%	4,1%
7,00%	366	357	34,4%	33,9%
wysokość składki określona kwotowo	294	290	27,6%	27,5%
Ogółem PPE	1 064	1 054	100,0%	100,0%

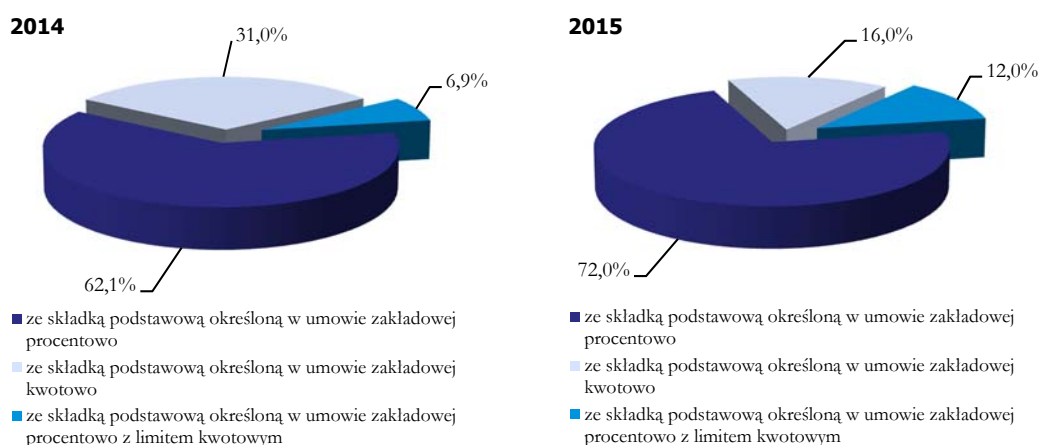
Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Wśród 25 programów wpisanych do rejestru PPE w 2015 r., zdecydowana większość (21 PPE, tj. 84%) to programy ze składką podstawową określoną procentowo, w tym w 3 z nich dodatkowo wprowadzono kwotowy limit wysokości składki. W pozostałych 4 programach składka została określona kwotowo.

W 2015 r. obniżył się odsetek nowo rejestrowanych programów, w których składka podstawowa ustalana jest na stałym, jednakowym dla wszystkich pracowników poziomie (składka kwotowa). Podczas gdy rok wcześniej 9 na 29 programów posiadało tak ustaloną składkę, obecnie relacja ta wynosi 4 na 25. Jednocześnie jednak zwiększył się udział programów, w których procentowemu określeniu składki towarzyszy limit kwotowy, co ma – podobnie jak przy składce kwotowej – pomagać w szacowaniu wydatków związanych z prowadzeniem programu. Z tego powodu nie należy wyciągać daleko idących wniosków z faktu zmniejszenia odsetka programów, w których składka jest określona kwotowo.

Z kolei odsetek programów, w których składka podstawowa została ustalona na maksymalnym 7-procentowym poziomie pozostał zbliżony do odnotowanego w 2014 roku, obecnie co czwarty rejestrowany program ma tak określoną składkę, z tym że w 2 przypadkach w programach tych ustanowiono dodatkowe kwotowe ograniczenie jej wysokości do poziomu 150 i 300 zł.

Wykres 5: Struktura PPE utworzonych w 2014 r. i 2015 r. według sposobu określenia składki podstawowej

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE, obliczenia własne

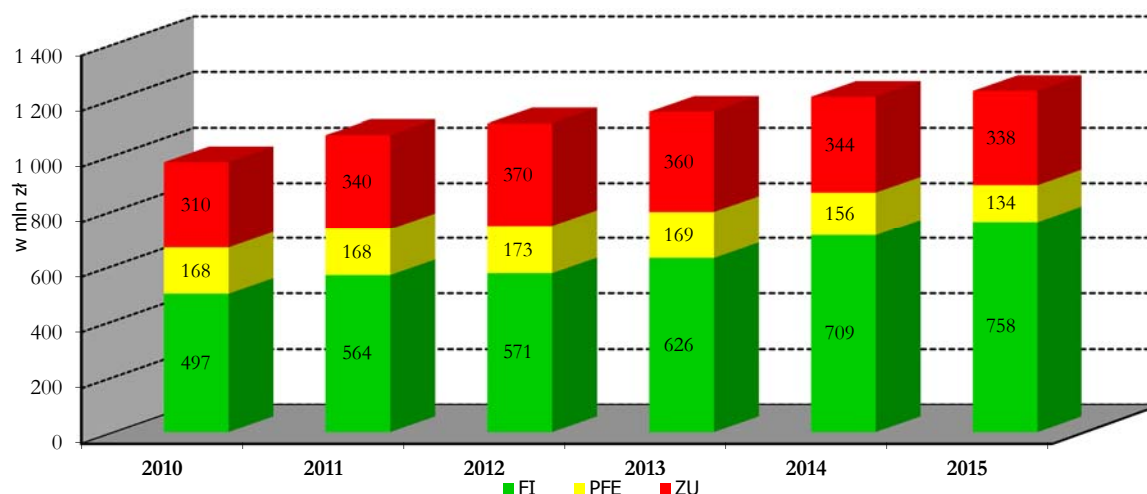
W 2015 r. do pracowniczych programów emerytalnych odprowadzono łącznie 1.231,1 mln zł składek, w tym 1.192,9 mln zł z tytułu składek podstawowych i 38,3 mln zł z tytułu składek dodatkowych. O ile w ujęciu nominalnym wartość odprowadzonych w ubiegłym roku do PPE składek jest porównywalna z wcześniejszymi latami (począwszy od 2011 r. suma wniesionych do programów składek przekracza 1 mld zł), o tyle najniższy w ostatnich latach jest wskaźnik ich przyrostu – składki zwiększyły się zaledwie o 1,7%, podczas gdy przed rokiem 2012 tempo ich przyrostu wynosiło kilkanaście procent, zaś w ostatnich latach oscylowało w granicach 4-5%. O wysokości tego wskaźnika w 2015 roku zdecydowało obniżenie się, w ujęciu rok do roku, kwot składek wnoszonych do programów prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego oraz w formie ubezpieczeniowej (odpowiednio o blisko 14% i 2%), ale również niższy niż w ostatnich latach wpływ składek do programów, w których zarządzającymi są fundusze inwestycyjne.

W 2015 r. do PPE odprowadzono 1.231 mln zł tytułem składek.

Przyczyną zmniejszenia wpływu globalnych kwot składek odprowadzanych do programów mogłoby być obniżenie wysokości składek ustalanych w umowach zakładowych. Zjawisko takie nie znajduje jednak potwierdzenia w danych będących w posiadaniu organu nadzoru. W ubiegłym roku nie dokonywano rejestracji tego rodzaju zmian w wymiarze, który mógłby zostać zauważony w skali całego rynku PPE. Innym wyjaśnieniem mogłoby być znaczne zwiększenie liczby uczestników, przy jednoczesnym braku wpłat składek na konta tych uczestników (np. wynikające z rejestracji programu na przełomie roku). Jednakże i tego scenariusza nie potwierdzają informacje zgromadzone przez organ nadzoru. Inną przyczyną odnotowanego spadku kwot składek odprowadzanych do programów może być obniżenie podstawy ich naliczenia, tj. poziomu wynagrodzeń w przedsiębiorstwach realizujących PPE, ale teza ta nie jest możliwa do zweryfikowania w oparciu o dane, jakimi dysponuje organ nadzoru

W przypadku składek dodatkowych, tempo ich przyrostu w 2015 roku było nieco wyższe niż dla składek podstawowych (5,3%), jednak wzrost ten nie był tak dynamiczny jak rok wcześniej, kiedy uczestnicy PPE odprowadzili blisko 14% więcej składek niż w 2013 r.

Poniżej zaprezentowano roczne sumy składek odprowadzonych do poszczególnych typów instytucji finansowych w ramach PPE w latach 2010-2015.

Wykres 6: Łączna suma składek odprowadzonych do PPE w danym roku w latach 2010-2015

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

W 2015 r. do pracowniczych programów emerytalnych wpłynęło 20,2 mln zł składek podstawowych więcej niż w 2014 r. W tym samym okresie liczba uczestników czynnych, czyli osób za które są odprowadzane składki, wzrosła o 7,5 tys. osób. Przyrost wartości składek odprowadzanych do PPE w 2015 r. nie był na tyle wysoki, aby zrównoważyć większą liczbę uczestników, na rzecz których odprowadzana była składka, stąd nastąpił spadek średniej wartości rocznej składki podstawowej w przeliczeniu na uczestnika o 27 zł.

Konto statystycznego uczestnika PPE w 2015 r. zostało zasilone kwotą 3,7 tys. zł (tytułem składki podstawowej). Ponadto, statystyczny uczestnik PPE w 2015 r. przeznaczył z własnych środków 97 zł na dodatkowe wpłaty do PPE (składka dodatkowa). Natomiast średnia roczna wartość odprowadzonych składek dodatkowych wyznaczona w przeliczeniu jedynie na osoby opłacające składkę dodatkową (nie zaś na wszystkich uczestników PPE) wyniosła 1.204 zł, tj. o 90 zł więcej niż w 2014 r.

Średnia roczna składka podstawowa przypadająca na uczestnika w 2015 r. obniżyła się o 27 zł.

Tabela 7: Wysokość średniej rocznej składki podstawowej i dodatkowej na uczestnika (w zł)

Forma PPE	Średnia roczna składka podstawowa ⁸		Średnia roczna składka dodatkowa ⁹	
	2014	2015	2014	2015
FI	3 656,6	3 564,1	1 068,3	1 164,7
PFE	5 233,3	5 331,0	2 000,3	2 310,2
ZU	3 308,1	3 447,4	876,8	885,2
Rynek PPE	3 686,2	3 659,6	1 113,8	1 204,2

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE; obliczenia własne

Porównując zmiany wartości średniej składki podstawowej w przeliczeniu na uczestnika w poszczególnych instytucjach na przestrzeni ostatnich lat można dostrzec, że wskaźnik ten podlega dość znacznym wahaniom, zarówno *in plus*, jak i *in minus*, przy czym w jednym roku w niektórych formach następuje jego wzrost, w innych spadek. Począwszy od 2013 r., corocznie wzrasta wartość średniej składki w programach realizowanych przez pracownicze

⁸ Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek podstawowych odprowadzonych w ramach PPE w 2014 r. i średniej liczby uczestników, na rzecz których pracodawca odprowadzał składki podstawowe z początku i końca roku.

⁹ Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek dodatkowych odprowadzonych w ramach PPE w 2014 r. i średniej liczby uczestników wnoszących składki dodatkowe z początku i końca roku.

fundusze emerytalne, przy czym zmiany te są znaczące: o 147 zł w 2013 r., 299 w 2014 r. i 98 zł w 2015 r. W programach w formie ubezpieczeniowej w tym samym okresie odnotowano wzrost odpowiednio o 26, 102 i 139 zł. Z kolei w programach zarządzanych przez fundusze inwestycyjne średnia składka w przeliczeniu na uczestnika corocznie obniżała się, o 194 zł w 2013 r., 20 zł w 2014 r. i 92 zł w 2015 r.

Z kolei w przypadku składek dodatkowych, drugi rok z rzędu w każdej z form nastąpił wzrost średniej wartości składki: najwyższy dla programów w formie pracowniczego funduszu emerytalnego, w których każdy z uczestników wnoszących składki dodatkowe odprowadził w 2015 r. statystycznie o 310 zł więcej niż rok wcześniej. W pozostałych dwóch formach średnia składka dodatkowa wzrosła (w programach z zakładem ubezpieczeń o 10 zł, a w programach z funduszem inwestycyjnym o 100 zł), natomiast wartość tego wskaźnika liczonego dla wszystkich form łącznie wzrosła w stosunku rocznym o 90 zł w porównaniu ze stanem na koniec 2014 r.

Dane dotyczące składek dodatkowych odprowadzanych w programach cechują się stosunkowo dużą zmiennością, a dodatkowo trudno o ich jednoznaczną interpretację. W roku 2013 r., liczba osób odprowadzających składki dodatkowe wzrosła aż o prawie 20%, jednak wartość tych składek była niższa niż rok wcześniej, co skutkowało obniżeniem się średniej wartości składki dodatkowej o blisko 180 zł. W 2014 r. mieliśmy do czynienia z sytuacją odwrotną: wartość odprowadzanych składek wzrosła w porównaniu z rokiem 2013, natomiast spadła liczba osób wnoszących te składki. Pozwoliło to na podwyższenie się średniego poziomu składki dodatkowej w PPE o 84 zł. Z kolei w 2015 r. nastąpił wzrost kwot składek dodatkowych, ale liczba osób dokonujących takich wpłat pozostała poziomą z 2014 roku, co ponownie przełożyło się na zwiększenie wartości średniej składki dodatkowej o 90 zł.

Średnia roczna składka dodatkowa przypadająca na uczestnika w 2015 r. wzrosła o 90 zł.

Przeciętna kwota składki dodatkowej, podobnie jak w ubiegłych latach, jest najwyższa dla uczestników programów realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne i wynosi już 2.310 zł, tj. dwa razy więcej niż w pozostałych formach.

Suma składek podstawowych odprowadzanych w 2015 r. przez pracodawców na rzecz uczestników stanowiła ponad 97% łącznej kwoty składek odprowadzonych na rachunki uczestników w omawianym okresie i wskaźnik ten nie zmienił się w stosunku do poprzedniego roku. Zatem zaledwie 3% składek, jakie trafia na rachunki uczestników PPE, pochodzi z dobrowolnych wpłat pracowników dokonywanych tytułem składki dodatkowej. Oceniając proporcje pomiędzy wielkością składek podstawowych i dodatkowych odprowadzanych w ramach PPE, należy jednakże pamiętać, iż znowelizowana ustawa o PPE, która weszła w życie z dniem 1 czerwca 2004 r. wprowadziła limit kwoty składek dodatkowych, które mogą być wpłacone przez uczestnika PPE w danym roku. Obecnie suma składek dodatkowych wniesionych przez uczestnika PPE do jednego programu w ciągu roku kalendarzowego nie może przekroczyć kwoty odpowiadającej czteroipółkrotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok. W 2015 r. była to kwota 17,8 tys. zł.

Średnia wysokość składki dodatkowej w PPE, podobnie jak i wartość środków wnoszonych w ramach IKE, kształtowała się w 2015 r., jak i we wcześniejszych latach, znacznie poniżej wyznaczonych limitów: średnia roczna składka dodatkowa na jednego uczestnika PPE w 2015 r. wyniosła 1.204 zł (w 2014 r. 1.114 zł), zaś wysokość średniej wpłaty na IKE wyniosła 3.512 zł (w 2014 r. - 3.440 zł). Powyższe wartości świadczą o stosunkowo niskiej skłonności do oszczędzania na cele emerytalne z własnych środków, nie są zaś związane z ustawowymi ograniczeniami w zakresie limitów kwot, jakie mogą być wpłacone do dobrowolnych form oszczędzania w ramach III filaru.

6. WYPŁATY I WYPŁATY TRANSFEROWE

Zgodnie z ustawą o PPE, zgromadzone przez uczestnika na jego rachunku środki mogą podlegać wypłacie, wypłacie transferowej (do innego PPE lub na IKE) lub zwrotowi. Przesłanki do wycofania środków z programu, w każdym z wyżej wymienionych przypadków, są szczegółowo określone przepisami prawa.

Wyplata zgromadzonych oszczednosci moze nastapic:

- na wniosek uczestnika po osiagnieciu przez niego 60 roku zycia,
- po przedstawieniu przez niego decyzji o przyznaniu prawa do emerytury, po ukozczeniu 55-ego roku zycia,
- na wniosek osoby uprawnionej - w przypadku smierci uczestnika,
- bez wniosku uczestnika w przypadku ukozczenia przez niego 70 lat (o ile wzczesniej nie wystapil z wnioskiem o wyplate srodkow).

W 2015 r. 11,0 tys. osob wyplacilo srodki z rachunkow prowadzonych w ramach pracowniczych programow emerytalnych. Laczna wartosc wyplat wyniosla 401,7 mln zl, tj. o 47,5 mln zl wziej niz w 2014 r. Tym samym wartosc wyplat zrealizowanych w 2015 r. wzrosla o 13% w porownaniu z rokiem 2014. Statystycznie osoba dokonujaca wyplat otrzymala 36,4 tys. zl, tj. o blisko 5 tys. zl wziej niz w 2014 roku.

**W 2015 r.
wartosc wyplat
z PPE wyniosla
401,7 mln zl.**

Tabela 8: Wysokosc wyplat oraz srednia wartosc wyplaty przypadajaca na 1 uczestnika

Forma PPE	Kwota wyplat (w tys. zl)		Srednia wyplata na uczestnika (w zl)	
	2014	2015	2014	2015
FI	187 159,2	231 643,1	32 991	36 786
PFE	60 126,3	54 528,9	38 444	44 550
ZU	106 949,3	115 555,9	27 550	32 828
Rynek PPE	354 234,9	401 727,9	31 859	36 385

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotow zarzadzajacych srodkami w PPE, obliczenia wlasne

Podobnie jak w poprzednich latach, w 2015 r. nastapil wzrost wartosci srodkow wyplacanych z PPE, jak tez dalsze zwiekszenie sie wartosci sredniej wyplaty, co jest naturalna konsekwencja uzyskiwania uprawnień do wyplaty coraz wziejszej liczby osob objetej tym systemem oraz zwiekszenia sie z uplywem kolejnych lat oszczedzania stanu konta w PPE. Wzrost wartosci wyplacanych z PPE srodkow dotyczył dwuch form: o ponad 44 mln zl wzrosla wartosc wyplat w programach prowadzonych przez fundusze inwestycyjne, a o blisko 7 mln zl w programach prowadzonych przez zaklady ubezpieczen. W programach prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego nastapil niewielki spadek wartosci dokonywanych wyplat (o niespelna 6 mln zl), przy jednoczesnym spadku liczby osob dokonujacych wyplaty, stad srednia wartosc wyplaty nie tylko nie spadla, ale wzrosla o ponad 6 tys. zl.

W PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego istnieje mozliwosc wyplaty srodkow z programu w przypadku rozwiazania malzenstwa przez rozwod lub uniewaznienia malzenstwa, albo umownego wykluczenia malzenskiej wspolnosci majatkowej, w przypadku, gdy srodki zgromadzone na rachunku czlonka pracowniczego funduszu byly objete malzenska wspolnoscia majatkowa. W zwiazku z istotnym zwiekszeniem sie w ostatnich latach wyplat z tego tytul, ich liczba jest przez organ nadzoru monitorowana. Po rekordowym pod tym wzgledem 2014 roku, gdy suma wyplat wyniosla 28,2 mln zl i dotyczyly one 307 wspolmalzonkow czlonkow pracowniczego funduszu emerytalnego oraz 310 wspolmalzonkow uczestnikow programow w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, w 2015 roku nie odnotowano zbyt duzej liczby tego rodzaju wyplat. Wyplaty te dotyczyly 50 osob, zaś ich laczna kwota wyniosla 3 mln zl.

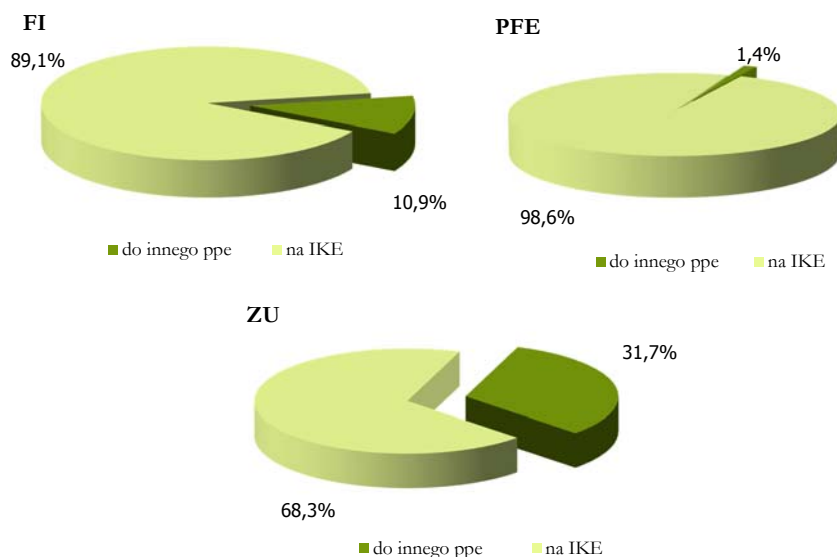
Przepisy regulujace dzialalnosc pracowniczych programow emerytalnych umozliwiają przekazanie zgromadzonych przez uczestnika w PPE srodkow do programu prowadzonego przez innego pracodawce lub tez na indywidualne konto emerytalne. W omawianym okresie dokonano transferow zgromadzonych w programach srodkow na kwote blisko 230 mln zl, co oznacza, ze po incydentalnym wzroście tej kwoty w 2014 r. (zwiazanym z transferami dokonywanymi w zwiazku z reorganizacja programow realizowanych przez pracodawcow z Grupy PZU), wartosc wyplat transferowych powrocila do poziomow odnotowywanych w latach 2012-2013.

**W 2015 r.
wartosc wyplat
transferowych
z PPE wyniosla
230 mln zl.**

Z podobnych wzgledow, w 2015 roku - odmiennie niz rok wzczesniej - w strukturze wyplat transferowych dominowaly transfery dokonywane do systemu IKE: z kazdego ze 100 zl przenoszonych z programu do nowej instytucji finansowej, srednio 82 zl trafialo do podmiotow

prowadzących IKE, zaś jedynie 18 zł pozostawało w systemie pracowniczych programów emerytalnych. W ramach dwóch form funduszowych proporcje te są jeszcze bardziej spolaryzowane, gdyż np. w programach prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego zaledwie 1,4% środków jest przenoszonych do innego programu. Z kolei w programach prowadzonych przez zakłady ubezpieczeń proporcja ta wynosi 1 do 3.

Wykres 7: Struktura wypłat transferowych w 2015 r. w poszczególnych formach PPE

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Tabela 9: Wartość wypłat transferowych do PPE prowadzonego przez innego pracodawcę

Forma PPE	Kwota wypłat transferowych dokonanych do innego PPE (w tys. zł)		Struktura (w %)	
	2014	2015	2014	2015
FI	74 122,3	13 913,1	11,6%	33,7%
PFE	403 647,3	247,2	63,4%	0,6%
ZU	159 378,5	27 129,4	25,0%	65,7%
Rynek PPE	637 148,1	41 289,7	100,0%	100,0%

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Kwota zrealizowanych w 2015 roku wypłat transferowych do innego programu nieznacznie przekroczyła 40 mln zł i była porównywalna z notowanymi w latach 2012-2013. Prawie 2/3 aktywów zostało przekazanych do innego zakładu ubezpieczeń działającego w ramach systemu PPE, zaś 1/3 do innego funduszu inwestycyjnego. Odmiennie niż rok wcześniej, w 2015 roku transfery w ramach pracowniczych funduszy emerytalnych praktycznie nie występowały (udział przenoszonych aktywów w tej formie był niższy niż 1%).

Wypłaty transferowe zrealizowane do innych podmiotów działających na rynku PPE dotyczyły 2,0 tys. osób (rok wcześniej 23,3 tys. osób), co oznacza, że średnia wypłata transferowa dokonywana pomiędzy pracowniczymi programami emerytalnymi na jednego uczestnika wyniosła 20,6 tys. zł.

Z informacji uzyskanych od podmiotów zarządzających środkami w PPE wynika także, iż w 2015 r. uczestnicy pracowniczych programów emerytalnych przetransferowali 189,0 mln zł na indywidualne konta emerytalne. Wypłaty transferowe z PPE na IKE dotyczyły 6,9 tys. osób. Średnia wypłata transferowa środków z PPE na rachunek IKE w omawianym okresie wyniosła zatem 27,4 tys. zł i wzrosła na przestrzeni roku o 3,9 tys. zł.

**Transfer do PPE
wyniósł 41,3
mln zł.**

**Transfer na IKE
wyniósł
189,0 mln zł.**

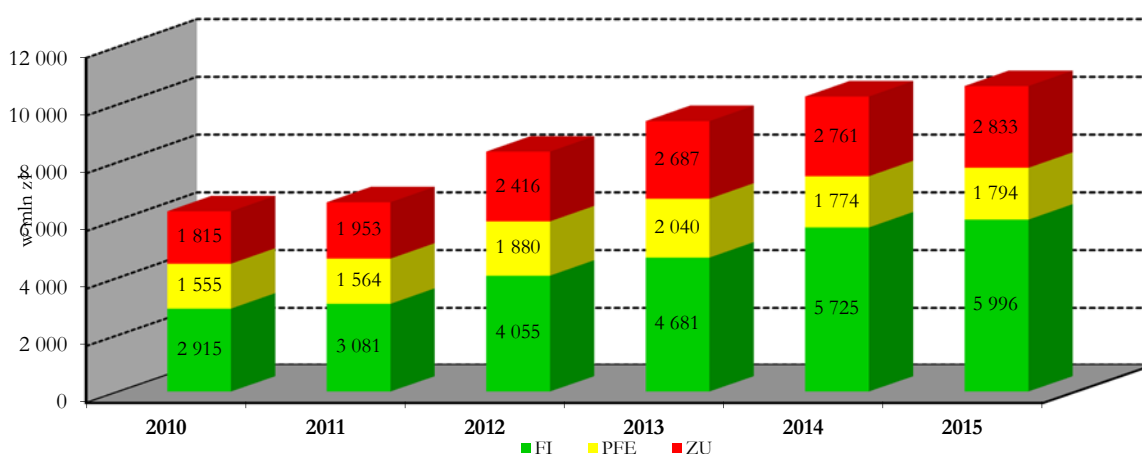
Tabela 10: Wypłaty transferowe na IKE

	2014	2015
Liczba wypłat transferowych	8 761	6 891
Wartość wypłat transferowych (w tys. zł)	205 769	188 965
Średnia wypłata transferowa na rachunek IKE (w tys. zł)	23,5	27,4

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

7. AKTYWA ZGROMADZONE W PPE

Wartość aktywów zgromadzonych w PPE na koniec 2015 r. wyniosła 10,6 mld zł, co oznacza wzrost o 3,5% w stosunku do 2014 r.

Wykres 8: Aktywa PPE zgromadzone w poszczególnych instytucjach finansowych w latach 2010-2015 (według stanu na koniec danego roku)

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Przyrost wartości aktywów w 2015 roku dotyczył wszystkich form, w jakich mogą być realizowane programy, jednak w żadnej z nich nie był wyższy niż 5%. Stosunkowo najwięcej, gdyż o 4,7% urosły aktywa zgromadzone w funduszach inwestycyjnych. W drugiej kapitałowej formie PPE – w pracowniczych funduszach emerytalnych wzrost aktywów wyniósł zaledwie 1,1%, zaś w formie ubezpieczeniowej – 2,6%.

Pomimo zasilenia instytucji prowadzących programy składkami na łączną kwotę 1,2 mld zł, aktywa netto PPE w ujęciu wartościowym wzrosły jedynie o 364 mln zł. Po uwzględnieniu odpływu środków z PPE związanych z dokonywaniem przez uczestników wypłat i wypłat transferowych poza PPE (na IKE), wpływy netto do PPE wyniosły 729 mln zł, a więc wartość zbliżoną do wygenerowanej w 2014 roku (737 mln zł). Jak widać napływ nowych środków do programów nie przełożył się na zwiększenie o podobną wartości aktywów netto PPE, co oznacza, że ujemne wyniki uzyskane na działalności inwestycyjnej przez zarządzających skonsumowały część odprowadzanych do systemu kwot. W przybliżeniu można oszacować, że strata na działalności inwestycyjnej w PPE wyniosła 365 mln zł (dla porównania w 2014 roku zysk obliczony w analogiczny sposób wyniósł 115 mln zł, w 2013 roku – 325 mln zł, zaś w 2012 roku – ponad 1 mld zł). Po raz ostatni tak niekorzystne wskaźniki odnotowano w 2011 roku, kiedy wzrost wartości aktywów netto także był niższy od wpływów netto dokonanych do systemu pracowniczych programów emerytalnych.

Największy udział w rynku PPE mierzony wartością zgromadzonych aktywów w 2015 r. miały – podobnie jak w latach ubiegłych - fundusze inwestycyjne. Na koniec 2015 r. wartość zgromadzonych oszczędności emerytalnych w tych instytucjach wynosiła 5 996 mln zł, co stanowiło ponad połowę całkowitej kwoty środków zgromadzonych w PPE.

8. PRZEPŁYW ŚRODKÓW NA RACHUNKACH UCZESTNIKÓW PPE W 2015 R.

1) wypływ środków z PPE:

- w 2015 r. z PPE dokonano wypłat na łączną kwotę 401,7 mln zł, tj. o 47,5 mln zł więcej niż w 2014 r. Wypłaty te dotyczyły 11,0 tys. uczestników PPE (w 2014 r. wypłaty zrealizowało 11,1 tys. uczestników). Przeciętna wartość wypłaty w 2015 r. wyniosła 36,4 tys. zł (w 2014 r. 31,9 tys. zł),
- w omawianym okresie 8,9 tys. uczestników dokonało wypłat transferowych środków zgromadzonych w PPE, na łączną kwotę 230,2 mln zł, z czego 18% wartości wypłat stanowiły wypłaty transferowe dokonywane w ramach systemu PPE, zaś 82% transfery na IKE,

2) wpływ nowych środków do PPE:

- wpływy z tytułu składek podstawowych wyniosły w 2015 r. 1.192,9 mln zł, co oznacza, że na PPE pracodawcy wpłacili o 1,7% więcej środków niż w roku poprzednim,
- wpływy z tytułu składek dodatkowych wyniosły 38,3 mln zł, co oznacza, że uczestnicy PPE zasilili swoje rachunki kwotą o 5,3% wyższą niż w roku poprzednim,

3) wpływy netto, czyli wpływy nowych środków pomniejszone o wypływy kwot z PPE, wyniosły dla rynku 728,7 mln zł. W poszczególnych formach odnotowano następujące wpływy netto:

- w funduszach inwestycyjnych 471,1 mln zł,
- w zakładach ubezpieczeń 194,3 mln zł,
- w pracowniczych funduszach emerytalnych 63,2 mln zł.

9. ZMIANY ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE W PPE

Rok 2015 przyniósł stabilizację, jeśli chodzi o liczbę programów wykreślanych z rejestru. Podobnie jak w 2014 roku, w 2015 roku likwidacji uległo 35 programów. Oznacza to, że po dwóch latach odznaczających się bardzo wysoką liczbą wykreśleń (w latach 2012-2013 zlikwidowanych zostało łącznie 112 PPE), liczba likwidowanych programów zmniejszyła się w sposób istotny i powróciła do poziomów notowanych wcześniej. Tym samym tzw. ujemny przyrost liczby PPE, tzn. różnica między liczbą wpisanych i wykreślonych PPE w ciągu roku, w ostatnich dwóch latach jest korzystniejszy niż w okresie 2012-2013, gdy *per saldo* ubyło odpowiednio 22 i 24 programy, zaś w ostatnich dwóch latach odpowiednio 6 i 10 PPE.

Wzorem ubiegłorocznych publikacji, poniżej znajduje się pogłębiona analiza i komentarz pozwalający właściwie ocenić to zjawisko.

Przyczyny likwidacji programów

Ogółem w 2015 roku z rejestru pracowniczych programów emerytalnych wykreślono **35 programów**. Szczegółowe zestawienie danych dotyczących likwidacji programów zamieszczono poniżej.

Tabela 11: PPE wykreślone w 2015 r.

Przyczyna likwidacji	Forma PPE			Ogółem
	FI	PFE	ZU	
Przyczyny określone w art. 7 ustawy o ppe (przekształcenia własnościowe i zmiany organizacyjne dot. pracodawców)	5	1	3	9
Upadłość pracodawcy (art. 40 ust. 2 pkt 1) ustawy o ppe)	2	-	3	5
Likwidacja pracodawcy (art. 40 ust. 2 pkt 1) ustawy o ppe)	-	-	2	2
Zawarcie przez pracodawcę porozumienia w sprawie rozwiązania umowy zakładowej z reprezentacją pracowników (art. 40 ust. 2 pkt 3) ustawy o ppe)	3	-	8	11
Podjęcie przez pracodawcę jednostronnej decyzji o rozwiązaniu umowy zakładowej (art. 40 ust. 2 pkt 4) ustawy o ppe)	3	-	-	3
Spadek wartości środków zgromadzonych w programie poniżej kwoty ustalonej w umowie zakładowej (art. 40 ust. 2 pkt 2) ustawy o ppe)	-	-	-	-
Przyczyny określone w art. 40 ust. 3 ustawy o ppe (u pracodawcy będącego osobą fizyczną, wspólnika spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej brak pracowników będących uczestnikami programu)	-	-	-	-
Adnotacje o wykreśleniu programu (wykreślenie z urzędu)	1	-	4	5
Ogółem :	14	1	20	35

Źródło: UKNF, dane z rejestru pracowniczych programów emerytalnych

Z perspektywy rozwoju rynku pracowniczych programów emerytalnych, przyczyny likwidacji pracowniczych programów emerytalnych można podzielić na dwie grupy: szeroko rozumiane przyczyny ekonomiczne oraz powody „techniczne”. Pierwsza grupa obejmuje likwidacje prowadzone w związku z likwidacją lub upadłością pracodawcy, trudną sytuacją finansową i niemożnością dalszego finansowania składek lub podjęcia decyzji o zakończeniu programu. W zdecydowanej większości tych przypadków, po zakończeniu procesu likwidacji następuje wycofanie środków z systemu PPE i odpływ osób, które uczestniczyły w programach. To właśnie

tego rodzaju likwidacje mają wpływ na obniżenie wskaźników uczestnictwa i wartości zgromadzonych w programach aktywów.

Zupełnie inaczej należy natomiast interpretować wykreślenia programów dokonywane z tzw. przyczyn technicznych. Do tej grupy organ nadzoru zalicza zdarzenia, które formalnie wiążą się z koniecznością przeprowadzenia likwidacji programu, jednakże likwidacja ta nie prowadzi bezpośrednio do trwałej utraty uczestników i środków zgromadzonych w programie.

Podstawową okolicznością, która prowadzi do formalnej likwidacji pracowniczego programu emerytalnego, lecz nie powoduje realnego odpływu uczestników z systemu PPE są zmiany organizacyjne oraz przekształcenia własnościowe, jakie dotyczą pracodawców prowadzących programy (fuzje i przejęcia, likwidacja lub wydzielenie oddziałów posiadających status pracodawców etc.). Ich efektem częstokroć jest przejściowe realizowanie przez podmiot przejmujący, dwu lub więcej programów. Przepisy ustawy o pracowniczych programach emerytalnych wymagają, aby pracodawca znajdujący się w takiej sytuacji, w maksymalnym terminie 3 lat licząc od dnia przejęcia innego pracodawcy realizującego program, dokonał ujednoczenia prowadzonych programów. W konsekwencji programy prowadzone przez przejętych bądź zlikwidowanych (w przypadku oddziałów) pracodawców, ulegają wykreśleniu z rejestru PPE. Pracownicy tych pracodawców nadal są objęci pracowniczym programem emerytalnym, z tym jednakże zastrzeżeniem, że jest on prowadzony przez następcę prawnego dotychczasowego pracodawcy. W 2015 roku programów zlikwidowanych z przyczyn, **o których mowa w art. 7 ustawy o ppe było 9** (w 2014 r. – 7).

Innym powodem, skutkującym koniecznością wykreślenia pracowniczego programu emerytalnego z rejestru, jest stwierdzenie, iż w programie prowadzonym przez określoną kategorię pracodawców (osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą, spółkę cywilną, spółkę jawną, spółkę partnerską, spółkę komandytowo-akcyjną i komandytową) nie uczestniczy żaden pracownik. Pracodawcy realizujący tego typu programy, zobowiązani są do zakończenia bytu prawnego takiego nieaktywnego programu. W 2015 r. nie wykreślono żadnego programu z tego rodzaju przyczyn (w 2014 r. – 1 wykreślenie).

Podobnie, jeżeli w programie pozostają środki nielicznych pracowników, pracodawca ma prawo do zamknięcia przedsięwzięcia, które przestało spełniać swe ustawowe założenia. Takie możliwości stwarza przesłanka likwidacji programu określona w art. 40 ust. 2 pkt 2) ustawy o ppe. W tym trybie w 2015 r. nie został zlikwidowany żaden program (w 2014 r. – 1 wykreślenie). Należy jednakże podkreślić, iż program, w którym nie uczestniczą już pracownicy, jak też nie są odprowadzane składki, pomimo iż nadal figuruje w rejestrze, nie pełni już swojej podstawowej funkcji (zabezpieczenie emerytalne dla pracowników), dlatego jego wykreślenie należy rozpatrywać tylko w kategoriach statystycznych, nie przeceniając znaczenia tego typu zdarzeń dla oceny rozwoju rynku PPE.

Podobnie należy interpretować skutki wykreśleń programów dokonywanych przez organ nadzoru w trybie niewnioskowym (z urzędu). Organ nadzoru ma możliwość zastosowania tego trybu, gdy stwierdzi, iż zostało zakończone postępowanie likwidacyjne lub upadłościowe pracodawcy prowadzącego pracowniczy program emerytalny, a podmiot obowiązany do złożenia wniosku o wydanie decyzji o wykreśleniu programu z rejestru nie złożył takiego wniosku (art. 41a ust. 1 pkt 1 ustawy o ppe). W 2015 roku powyższy tryb zastosowano w przypadku **5 programów** (w 2014 r. – 2 PPE). Podobnie jak w przypadkach opisanych powyżej, także te programy były programami nieaktywnymi, a więc ich wykreślenie nie łączyło się ze znaczącą utratą uczestników czy spadkiem aktywów.

Podsumowując, z ogólnej liczby 35 przeprowadzonych w 2015 roku likwidacji pracowniczych programów emerytalnych, 14 miało przyczyny pozaekonomiczne. Pozostałe 21 wykreśleń spowodowane było przyczynami finansowymi leżącymi po stronie pracodawców: niemożnością dalszego opłacania składek, upadłością lub likwidacją, ale też i wspólną decyzją pracodawcy i reprezentacji pracowników o zakończeniu bytu programu. Choć w dalszym ciągu najczęstszym powodem zamykania programów było zawarcie przez pracodawcę z pracownikami porozumienia o likwidacji pracowniczego programu emerytalnego, to liczba wykreśleń PPE z tej przyczyny ponownie znacząco się obniżyła: w 2015 r. zawarto porozumienia o rozwiązaniu umowy zakładowej w 11 programach, podczas gdy w 2014 roku - 20, a w 2013 roku – 36.

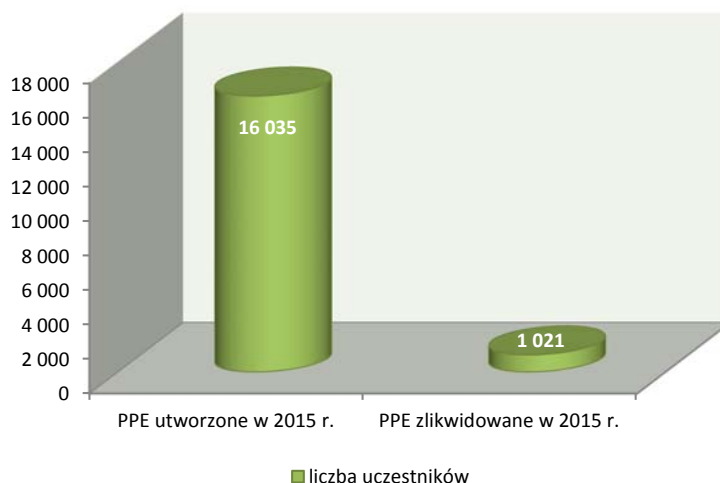
Należy podkreślić, iż pracodawca składając wniosek o wykreślenie programu z rejestru w związku z zawarciem porozumienia o likwidacji, nie wskazuje powodów, dla których porozumienie zostało zawarte. Stąd organ nadzoru nie posiada informacji, które umożliwiłyby analizę przyczyn zawierania tego rodzaju porozumień. Nie można jednak wykluczyć, iż nie we wszystkich przypadkach odnotowanych w 2015 r. zawarcie porozumienia było uzasadnione sytuacją finansową przedsiębiorstwa. Decyzja reprezentacji pracowników o rozwiązaniu umowy zakładowej może być także np. skutkiem negocjacji związanych ze zmianą wysokości wynagrodzeń w przedsiębiorstwie, kosztem prowadzenia na rzecz pracowników programu. Za pozytywny sygnał należy jednak uznać trwałe zmniejszanie się liczby likwidacji dokonywanych w związku z zawieraniem porozumień pomiędzy pracodawcą i pracownikami.

Skutki zmian ilościowych na rynku PPE

Oceniając skutki dokonanych w 2015 r. likwidacji programów w kontekście rozwoju rynku pracowniczych programów emerytalnych, należy zestawić przedstawione powyżej dane z liczbą programów utworzonych w ubiegłym roku (25 PPE). Takie zestawienie wskazuje na wystąpienie tzw. ujemnego przyrostu liczby programów w ciągu roku, tj. zmniejszenia się *per saldo* ich liczby o 10 PPE. Powyższe mogłoby świadczyć o występowaniu niekorzystnych zjawisk wpływających na rozwój tego segmentu zabezpieczenia emerytalnego.

Gdy jednak dokonuje się wielopłaszczyznowej analizy tych skutków, uwzględniając inne czynniki, takie jak zmiana liczby uczestników programów, zmiana wartości środków zgromadzonych na kontach uczestników tego systemu, wnioski są odmienne. Pomimo nominalnego spadku liczby programów, w 2015 roku wzrosła liczba osób objętych tą formą zabezpieczenia na starość, istotnie wzrosła przeciętna wartość rachunku statystycznego uczestnika PPE i wartość zgromadzonych w tym systemie środków.

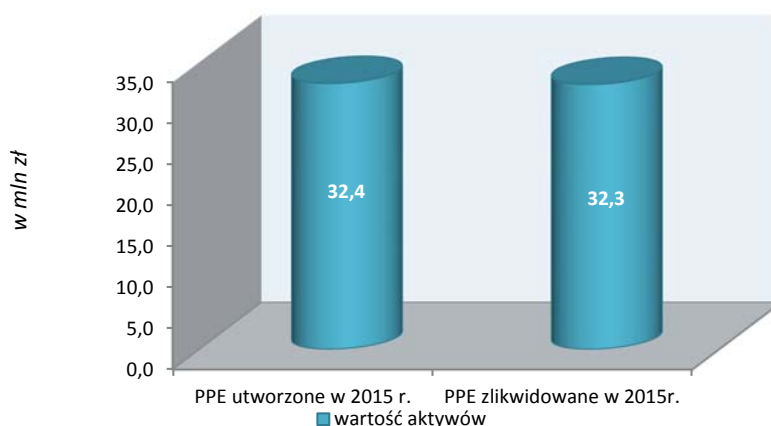
Wykres 9: Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2015 roku (wg stanu na 31.12.2015 r.)

Źródło: UKNF; dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Z pozyskanych przez UKNF danych wynika, iż do 25 programów utworzonych w 2015 roku do dnia 31 grudnia 2015 r. przyjęto 16 tys. pracowników. Jednocześnie szacowany ubytek uczestników wynikający z likwidacji programów w 2015 r. wyniósł niespełna 1,0 tys. osób (uwzględniono tu osoby dokonujące w 2015 roku wypłat transferowych na IKE oraz osoby, które posiadały jeszcze środki w zlikwidowanych programach według stanu na 31.12.2015 r.). Po skompensowaniu tych wielkości, przyrost uczestnictwa netto, uwzględniając tylko programy wpisane i wykreślone w 2015 roku to **15.014 osób**.

Wykres 10: Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2015 roku (wg stanu na 31.12.2015 r.)

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Odmienne niż w ostatnich latach wygląda porównanie wartości aktywów zgromadzonych w programach zarejestrowanych w 2015 r. z aktywami programów zlikwidowanych (a dokładnie z kwotami wypłaconymi tytułem wypłat transferowych na IKE z programów zlikwidowanych w 2015 r. i środkami, które jeszcze w tych programach pozostały). Kwoty te w 2015 roku były równe i wyniosły po 32 mln zł, podczas gdy w poprzednich okresach kwoty wpływające z programów rejestrowanych w znaczący sposób przewyższały ubytek aktywów spowodowany likwidacją programów. Zależność tę należy tłumaczyć przede wszystkim wyższą niż zazwyczaj wielkością środków zgromadzonych w programach zlikwidowanych, co z kolei wiązało się z likwidacją w ubiegłym roku dwóch programów charakteryzujących się znaczącą liczbą uczestników i wartością zgromadzonych środków. Były to programy, których aktywa na koniec 2014 roku wynosiły łącznie blisko 57 mln zł. Po pomniejszeniu tej kwoty o wartość wypłat dokonanych w 2015 r. (zgodnie z przyjętą tu metodologią, kwoty dokonanych wypłat, ze względu na realizację w tym przypadku celu emerytalnego, nie są uwzględniane przy szacowaniu ubytku aktywów z systemu emerytalnego związanego z likwidacją programu), wartość aktywów „utraconych” przez system emerytalny w związku z likwidacją tych dwóch programów wyniosła 26 mln zł. Należy przy tym zaznaczyć, że programy te zostały zlikwidowane po podjęciu przez prowadzącego je pracodawcę jednostronnej decyzji o likwidacji programu, a powyższe miało związek z brakiem możliwości finansowania składek podstawowych przez prowadzący je podmiot (pracodawcy ci są jednostkami sektora finansów publicznych).

Powyższe zestawienia wskazują, iż pomimo spadku nominalnej liczby programów w analizowanym okresie, nastąpił wzrost uczestnictwa netto w programach. Ponadto, w 2015 roku zostało założonych kilka programów, których skala jest większa od zasięgu programów, które uległy likwidacji. Znaczenie tych programów dla globalnego rynku PPE w długim okresie będzie z pewnością istotniejsze, niż programów wykreślonych w 2015 r., spośród których znaczna część od lat była nieaktywna.

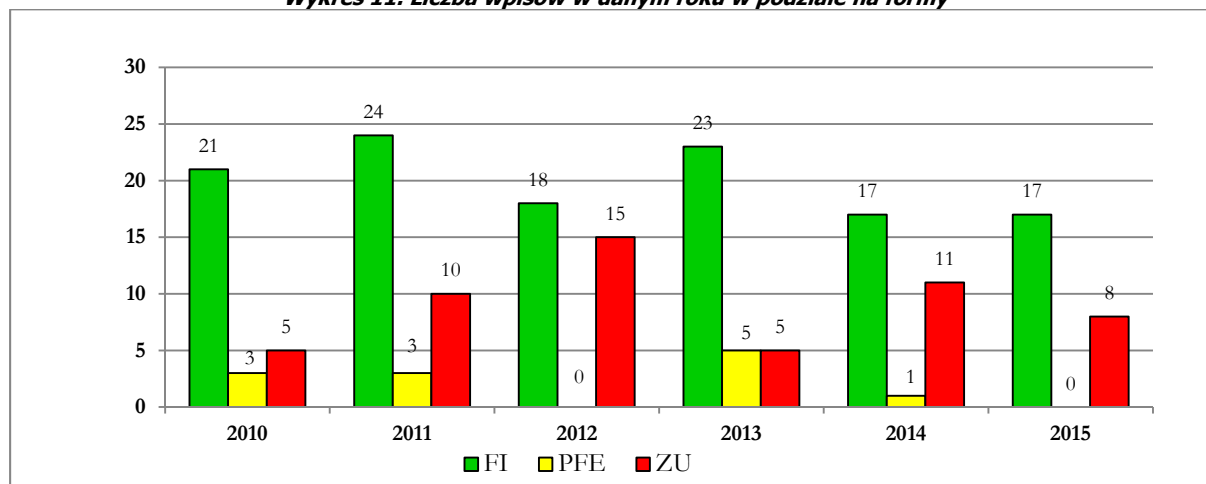
10. PROGRAMY UTWORZONE W 2015 ROKU

W poprzednim rozdziale przeprowadzono analizę przyczyn i skutków dokonanych w 2015 r. likwidacji programów. Dla dopełnienia obrazu zmian zachodzących na tym rynku warto nieco miejsca poświęcić także wpisom do rejestru i podmiotom zakładającym pracownicze programy emerytalne w 2015 r.

Zmiany ilościowe

W 2015 r. utworzono 25 pracowniczych programów emerytalnych. W ostatnich latach liczba zakładanych programów ustabilizowała się na wielkości 25-35 programów rocznie. Największy odsetek zakładanych PPE stanowią programy, w których składki są zarządzane przez fundusze inwestycyjne. Zazwyczaj tego typu programów powstaje około 20, co potwierdziły dane z 2015 roku, kiedy założono 17 programów obsługiwanych przez fundusze inwestycyjne (dokładnie tyle, ile w 2014 roku). Drugą najczęściej wybieraną formą są programy ubezpieczeniowe, których w ostatnim roku utworzono 8 (w 2014 – 11). W 2015 r. nie powstał żaden program, w którym składkami zarządza pracowniczy fundusz emerytalny.

Wykres 11. Liczba wpisów w danym roku w podziale na formy

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

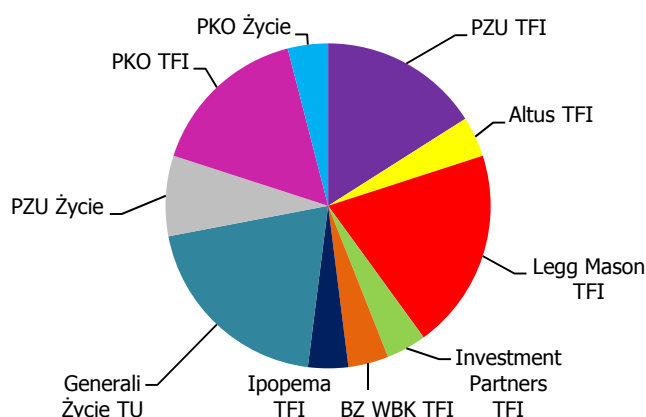
W ostatnich latach następuje stały wzrost zainteresowania produktem oferowanym przez fundusze inwestycyjne jako formą PPE. Powyższe ma zapewne po części związek ze wzrostem popularności funduszy inwestycyjnych w Polsce i ich znaczenia na rynku finansowym. Z kolei formę ubezpieczeniową, której popularność zapewniły przede wszystkim funkcjonujące w zakładach pracy grupowe ubezpieczenia na życie, które w latach 2004-2005 były masowo przekształcane w PPE, w ostatnich latach cechuje mniejsza aktywność na rynku PPE. Jeżeli wziąć pod uwagę udział każdej z tych form w ogólnej liczbie PPE w roku 2005 (po zakończeniu procesu przekształcania ubezpieczeń grupowych w pracownicze programy emerytalne) oraz na koniec 2015 roku okaże się, iż na przestrzeni niespełna 10 lat udział programów w formie ubezpieczeniowej spadł z 78,3% do 65,4% (12,9 pkt. proc.), a jednocześnie o niemal identyczną wartość (12,6 pkt. proc.) wzrósł udział PPE z funduszem inwestycyjnym – z 18,9% do 31,5%. Za spadek udziału programów ubezpieczeniowych w ogólnej liczbie PPE odpowiada nie tylko mniejsza liczba rejestracji, ale również znaczna liczba wykreśleń dotyczących programów prowadzonych właśnie w tej formie. Wydaje się, iż powyższe może mieć związek z zamykaniem programów przez niektórych pracodawców, którzy wcześniej dokonali przekształcania ubezpieczenia grupowego w pracowniczy program emerytalny, jeżeli program ten – w jakimś zakresie - nie spełnił oczekiwań pracodawcy i pracowników.

Instytucje finansowe

W programach zarejestrowanych w 2015 r. składki będą odprowadzane do jednego z 10 podmiotów, które zostały wybrane jako instytucje zarządzające w tych programach. Wśród nich jest 7 towarzystw funduszy inwestycyjnych i 3 zakłady ubezpieczeń na życie. W zdecydowanej większości są to podmioty aktywne na rynku PPE także w poprzednich latach, które corocznie stają się instytucjami zarządzającymi w co najmniej kilku nowych programach, jednakże na uwagę zasługuje pojawienie się nowego towarzystwa funduszy inwestycyjnych (Ipopema TFI S.A.), które – jak na razie – utworzyło program dla swoich pracowników oraz dla dwóch podmiotów powiązanych kapitałowo z tym towarzystwem.

Co ciekawe, w blisko połowie programów założonych w 2015 roku zarządzającymi są podmioty finansowe z grup PZU i PKO kontrolowanych przez Skarb Państwa.

Wykres 12. Struktura utworzonych w 2015 roku PPE według instytucji finansowej

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Pracodawcy zakładający PPE

W 2015 r. liczba zarejestrowanych programów (25 PPE) nie jest miarą obrazującą w pełni włączenie nowych pracodawców do systemu PPE (44 pracodawców). W ostatnim roku powstały bowiem trzy programy międzyzakładowe, w ramach których III filar oferuje swoim pracownikom łącznie 22 pracodawców (programy międzyzakładowe utworzyło 6, 13 i 3 pracodawców).

Największą grupą pracodawców tworzących programy w 2015 r. były podmioty zorganizowane w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – 30 pracodawców oraz spółki akcyjnej – 8 PPE. Ponadto po dwa programy zostały utworzone przez osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą oraz oddział przedsiębiorców zagranicznych, a po jednym przez fundację i spółkę jawną.

Do grona pracodawców oferujących swoim pracownikom benefit w postaci zabezpieczenia emerytalnego w 2015 roku dołączyły spółki grupy IKEA (łącznie 19 podmiotów), do których do 31 grudnia 2015 roku przystąpiło 12,7 tys. osób.

Istotną grupę podmiotów składających wnioski o wpis programów do rejestru stanowią zazwyczaj podmioty działające na szeroko rozumianym rynku finansowym. Nie inaczej było w 2015 r., kiedy programy utworzyły IKANO Bank AB (publ) S.A. Oddział w Polsce, PKO Leasing S.A., Nordea Bank Danmark A/s S.A. Oddział w Polsce, Fundacja PKO Banku Polskiego, Ipopema Securities S.A., Ipopema Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych S.A., Ipopema Asset Management S.A., PKO BP Finat Sp. z o.o.

Struktura terytorialna

Co trzeci pracodawca, który w 2015 r. utworzył program działał na terenie województwa mazowieckiego. Sześć programów utworzyli pracodawcy z województwa śląskiego, pięć – z łódzkiego,

a cztery z zachodniopomorskiego. Po 3 programy powstały w województwie podkarpackim i pomorskim, po dwa w warmińsko-mazurskim, dolnośląskim i lubuskim. Uwagę zwraca duże rozproszenie siedzib pracodawców pomiędzy województwami, co oznacza że programy nie powstają jedynie w Polsce centralnej, czy na uprzemysłowionym Śląsku, ale praktycznie na terenie całego kraju.

Tabela 12: Pracodawcy, którzy utworzyli PPE w 2015 roku w podziale na województwa

Województwo	Liczba utworzonych PPE w danym województwie
dolnośląskie	2
kujawsko-pomorskie	1
lubelskie	1
lubuskie	2
łódzkie	5
małopolskie	-
mazowieckie	13
opolskie	-
podkarpackie	3
podlaskie	1
pomorskie	3
śląskie	6
świętokrzyskie	-
warmińsko-mazurskie	2
wielkopolskie	1
zachodniopomorskie	4

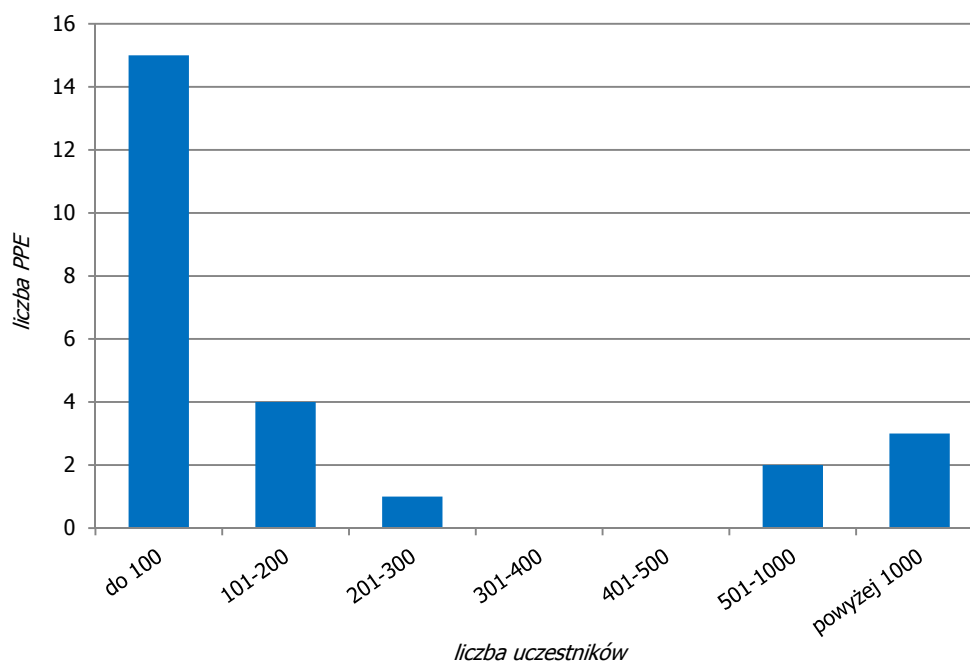
Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Uczestnicy

Jeżeli wziąć pod uwagę liczbę pracowników, którzy po rejestracji programu przystąpili do niego, największymi podmiotami, które w 2015 r. dokonały rejestracji programu były spółki z grupy IKEA. W trzech założonych przez nie programach, skupiających 20 pracodawców, według stanu na dzień 31.12.2015 r. uczestniczyło łącznie 12,7 tys. osób. Program, do którego przystąpiło ponad 1 tys. pracowników, utworzył także Energoinvest Serwis Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Koninie. Do pozostałych 21 PPE zarejestrowanych w 2015 roku do dnia 31.12.2015 r. przystąpiło łącznie 2,3 tys. osób.

Najczęściej, bo aż w 15 przypadkach do programu założonego w ostatnim roku przystąpiło nie więcej niż 100 osób. Należy jednak mieć na względzie, że część podmiotów dokonała rejestracji w ostatnich miesiącach roku i w tych programach proces przyjmowania pracowników do PPE bądź to nie rozpoczął się do końca grudnia 2015 r., kiedy gromadzone były niniejsze dane, bądź też nie uległ jeszcze zakończeniu.

Poniżej przedstawiono szczegółowe zestawienie, obrazujące liczbę programów utworzonych w 2015 roku w podziale według wielkości programów mierzonej ilością uczestników.

Wykres 13. Liczba uczestników w PPE utworzonych w 2015 roku

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Składki podstawowe

W programach utworzonych w 2015 roku najczęściej ustalano poziom składki podstawowej na średnim poziomie – w 7 PPE składka wynosi 3-3,99%. Jednocześnie 6 pracodawców zdecydowało się w pełni wykorzystać ustawowy limit 7% wynagrodzenia uczestnika, przy czym w dwóch takich programach składka jest ograniczona kwotowo do 150 i 300 zł. Stosunkowo niewielka grupa pracodawców zdecydowała o kwotowym określeniu wysokości składki (4 PPE) i we wszystkich tych przypadkach składka wynosiła między 100 a 200 zł.

Ogółem, w porównaniu z 2014 rokiem daje się zauważyć zmniejszenie liczby nowych programów, w których składka jest określona kwotowo, ale też utrzymującą się ostrożność w szacowaniu wydatków na tego rodzaju benefity pracownicze, o czym świadczą zarówno wysoki udział składek nie wyższych niż 4% (blisko połowa programów), jak i kwotowe ograniczenia wysokości składki ustanawiane przy wyższych poziomach składek (2 PPE).

Tabela 13: Składka podstawowa w programach utworzonych w 2015 roku

Wysokość składki podstawowej z umowy emerytalnej	Sposób naliczania składki	Liczba PPE
poniżej 1%	procentowo	-
1%-1,99%	procentowo	3
2%-2,99%	procentowo	2
3%-3,99%	procentowo, 1 ppe posiada ograniczenie kwotowe (180 zł)	7
4%-4,99%	procentowo	1

5%-5,99%	procentowo	2
6%-6,99%	procentowo	-
7,00%	procentowo, 2 ppe posiadają ograniczenia kwotowe (150 i 300 zł)	6
1-99 zł	kwotowo	-
100 zł-200 zł	kwotowo	4
200 zł-300 zł	kwotowo	-
Ogółem PPE		25

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

11. KONKLUZJE

W najbliższych miesiącach poznamy wnioski płynące z przeprowadzanego obecnie przeglądu systemu emerytalnego. Mechanizm dokonywania okresowych analiz systemu emerytalnego jest ustawowym obowiązkiem wprowadzonym w 2011 r. Pierwszy przegląd miał miejsce w 2013 r., zaś kolejny trzyletni okres upływa z końcem bieżącego roku. W planach resortu pracy na 2016 roku zapisano, że dokonywany w 2016 roku przegląd systemu emerytalnego ma dotyczyć zarówno funkcjonowania otwartych funduszy emerytalnych, jak również analizy koniecznych zmian, które powinny zostać dokonane w ramach III dobrowolnego filara systemu emerytalnego (Pracownicze Programy Emerytalne, Indywidualne Konta Emerytalne i Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego) w kierunku zwiększenia zaangażowania Polaków w dobrowolne oszczędzanie z myślą o emeryturze.

Obecnie (stan na 31 grudnia 2015 r.) w III filarze, obejmującym system indywidualnych kont emerytalnych, indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego oraz pracowniczych programów emerytalnych zgromadzono łącznie 16,9 mld zł, z czego blisko 2/3 środków w PPE, niespełna 1/3 na kontach IKE, natomiast w systemie IKZE znajduje się zaledwie 3% oszczędności trzeciofilarowych. Z kolei liczba osób posiadających jakiegokolwiek oszczędności w III filarze wynosi 1,8 mln, jednakże w każdej z ww. instytucji emerytalnych środki są systematycznie wnoszone jedynie na konta części uczestników. W 2015 r. wpłatami zasilono jedynie co trzecie indywidualne konto emerytalne i co czwarte indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego. Oznacza to, że z ogólnej liczby 1,4 mln oszczędzających w ramach IKE i IKZE (tyle osób miało otwarte konta w ramach tych systemów w dniu 31 grudnia 2015r.), tylko 412 tys. osób dokonało w 2015 r. jakichkolwiek wpłat na konta emerytalne. Natomiast w pracowniczych programach emerytalnych, z ogólnej liczby 393 tys. uczestników (według stanu na 31.12.2015 r.), 62,9 tys. osób, tj. 16% wszystkich uczestników PPE stanowili uczestnicy bierni, czyli tacy, którzy byli w przeszłości uczestnikami programu i pomimo, że pozostawili środki w PPE, składki na ich rzecz nie są już odprowadzane. Z powyższego wynika, że w 2015 r. wpłaty emerytalne w ramach III filara poczynione zostały na konta zaledwie 742 tys. osób. Jeżeli uwzględnić, iż w Polsce, według danych GUS, liczba osób pracujących na koniec IV kwartału 2015 r. wynosiła 16.276 mln osób, wielkości te wydają się wysoce niezadawalające (zaledwie co 23- ta osoba pracująca w ostatnim roku poczyniła jakiegokolwiek dodatkowe wpłaty na poczet przyszłej emerytury).

Ocena dynamiki rozwoju tego segmentu oszczędności nie będzie już tak jednoznaczna. Jeżeli prześledzimy ostatnie pięć lat, z jednej strony okaże się, że aktywa PPE między rokiem 2011 a 2015 niemalże podwoiły się i wynoszą obecnie 10,6 mld zł. W ostatnich latach przyrost liczby uczestników trzykrotnie wyrażał się wielkością dwucyfrową (w 2013 r. wyniósł blisko 17 tys. osób), a ogółem w latach 2011-2015 w PPE przybyło blisko 50 tys. uczestników. Co roku system PPE zasilają składki, których wartość oscyluje w granicach 1 mld zł.

Z drugiej strony, biorąc pod uwagę przede wszystkim prognozy demograficzne i nasilającą się presję na zwiększenie udziału dobrowolnych oszczędności w zabezpieczeniu emerytalnym, tempo akumulacji tego rodzaju oszczędności nie może zadowalać. Co więcej, choćby w ostatnim roku nie tylko nie sposób doszukać się jakichkolwiek symptomów ożywienia na tym rynku, a wręcz niektóre parametry charakteryzujące ten rynek odbiegają na niekorzyść od notowanych w ostatnim czasie. Uwagę zwraca przede wszystkim zdecydowanie niższy niż w ostatnich latach przyrost wartości aktywów (o 364 mln zł, podczas gdy w ostatnich latach wartość aktywów wzrastała rocznie o kwoty rzędu 1 mld zł, a w rekordowym 2012 roku nawet o 1,7 mld zł).

Oczywiście za obraz rynku PPE w 2015 roku odpowiada także szereg czynników o charakterze zewnętrznym, instytucje te podlegają bowiem takim samym wpływom otoczenia jak inne podmioty rynku finansowego. Należy pamiętać, że rok 2015 był m.in. okresem rekordowo niskich stóp procentowych, załamania cen surowców, rokiem, w którym uwolniony został kurs franka szwajcarskiego, pojawiły się obawy o rozpad strefy euro, spowolnił wzrost gospodarczy w Chinach. Wszystkie te występujące w ostatnim roku zarówno na rynkach światowych, jak i w otoczeniu krajowym czynniki destabilizowały te rynki oraz wywierały na nie ujemny wpływ, co przełożyło się również na wyniki inwestycyjne uzyskiwane przez zarządzających w 2015 roku, a w dalszej kolejności znalazło odzwierciedlenie właśnie w niskim przyroście aktywów netto PPE (część wpłat do programów została niejako „skonsumowana” przez ujemne stopy zwrotu, przez co roczny przyrost aktywów netto jest niższy aniżeli suma wpłat wniesionych w ciągu roku do programów).

Pomijając jednakże wszystkie te niekorzystne zjawiska, które wystąpiły w 2015 roku i wywierały negatywny wpływ na rynki finansowe na świecie i w Polsce, należy ocenić, że także poprzednie lata nie przyniosły oczekiwanego i pożądanego stopnia rozwoju pracowniczych programów emerytalnych. Obserwując ich rozwój w ostatnich latach można odnieść wrażenie, że w pewnym stopniu instytucja ta wyczerpała potencjał wzrostu, a rozwój programów odbywa się w sposób systematyczny, jednak mało dynamiczny. W tym kontekście, dla zapewnienia powszechności tego rodzaju zabezpieczenia emerytalnego, potrzebny jest nowy impuls rozwojowy i niestandardowe działania. Dotychczas stosowane metody, jak rekomendowane w przeprowadzonym w 2013 roku przeglądzie emerytalnym działania motywujące, mające na celu zwiększenie skłonności do samodzielnego oszczędzania ubezpieczonych na przyszłą emeryturę oraz działania edukacyjne, które będą skutkowały wzrostem stopy oszczędności w gospodarstwach domowych nie są dostatecznym i efektywnym narzędziem do skokowego zwiększenia oszczędności emerytalnych.

Z informacji medialnych wynika, że propozycja, którą w ubiegłym roku przedstawiono w raporcie Towarzystwa Ekonomistów Polskich poświęconym dodatkowemu systemowi emerytalnemu w Polsce, zakładająca jakąś formę wprowadzenia obowiązku tworzenia przez pracodawców programów, a następnie uczestnictwa w nich pracowników zatrudnionych u tych pracodawców, zyskuje na popularności. Niezależnie od tego, jaki ostateczny kształt przybiorą wnioski i rekomendacje przedstawione w tegorocznym przeglądzie emerytalnym trzeba mieć na względzie, że sprawą najistotniejszą jest zapewnienie stabilizacji instytucji III filara, co powinno przejawiać się wprowadzaniem rozwiązań, które dotychczasowy system będą udoskonalać i rozwijać, a nie zastępować. Z kolei zmienność instytucji może skutkować całkowitą utratą u dotychczasowych uczestników zaufania do idei gromadzenia oszczędności emerytalnych, po raz pierwszy naruszonego po dokonaniu zmian w II filarze systemu emerytalnego.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Struktura PPE według liczby programów w poszczególnych formach.....	7
Wykres 2. Struktura PPE według liczby uczestników w poszczególnych formach.....	8
Wykres 3. Struktura PPE według wartości aktywów w poszczególnych formach	8
Wykres 4: Rozwój PPE – liczba programów oraz liczba uczestników PPE w latach 2001-2015	10
Wykres 5: Struktura PPE utworzonych w 2014 r. i 2015 r. według sposobu określenia składki podstawowej	13
Wykres 6: Łączna suma składek odprowadzonych do PPE w danym roku w latach 2010-2015.....	14
Wykres 7: Struktura wypłat transferowych w 2015 r. w poszczególnych formach PPE.....	17
Wykres 8: Aktywa PPE zgromadzone w poszczególnych instytucjach finansowych w latach 2010-2015	18
Wykres 9: Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2015 roku (wg stanu na 31.12.2015 r.).....	22
Wykres 10: Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2015 roku (wg stanu na 31.12.2015 r.).....	23
Wykres 11. Liczba wpisów w danym roku w podziale na formy	24
Wykres 12. Struktura utworzonych w 2015 roku PPE według instytucji finansowej	25
Wykres 13. Liczba uczestników w PPE utworzonych w 2015 roku.....	27

SPIS TABEL

Tabela 1. Wybrane dane dot. rynku PPE w latach 2006-2015	6
Tabela 2: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na województwa	9
Tabela 3: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na formę prawną	9
Tabela 4: Liczba uczestników czynnych i biernych w PPE (w tys.)	10
Tabela 5: Struktura rynku PPE według wielkości programów (stan na dzień 31.12.2015 r.).....	11
Tabela 6: Wysokość składki podstawowej określona w umowie zakładowej	12
Tabela 7: Wysokość średniej rocznej składki podstawowej i dodatkowej na uczestnika (w zł).....	14
Tabela 8: Wysokość wypłat oraz średnia wartość wypłaty przypadająca na 1 uczestnika.....	16
Tabela 9: Wartość wypłat transferowych do PPE prowadzonego przez innego pracodawcę	17
Tabela 10: Wypłaty transferowe na IKE.....	18
Tabela 11: PPE wykreślone w 2015 r.....	20
Tabela 12: Pracodawcy, którzy utworzyli PPE w 2015 roku w podziale na województwa	26
Tabela 13: Składka podstawowa w programach utworzonych w 2015 roku.....	27

URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
Plac Powstańców Warszawy 1
00-950 Warszawa

tel. (+48 22) 262-50-00
fax (+48 22) 262-51-11 (95)
e-mail: UKNF@UKNF.gov.pl

www.UKNF.gov.pl